

Grafikai Szemle

Havi folyóirat a grafikai iparágazatok számára.

Tartalom: Borítékunk és mellékleteink. Magyar helyesírási szokások s vitás kérdések. Reflexiók a mesterszedésről meg egyebekről. Apró jegyzetek a betűszedők munkaköréből. (Korrekturát a nyomtatványrendelőnek! A művészi névjegy új életre keltése. Megszáradt festékretegek fölengesztelése.) Apró jegyzetek a gépmesterek munkaköréből. (A nyomó-alap tisztogatásának módja. A gyorsajtó megindíthatóságának jelzése. Pontocskák az autotópia-nyomatokon. Betűk eldülése a formazárás idején. Formamosó-lúg okozta bajok a kézen. A festék leadódásának szabályozása. Plakátformák egyengetésének módja. Ráncok képződése nyomtatás idején.) Magyar Nyomdászok Évkönyve az 1909. évre. Töredékek a könyvnyomtatás történelméből. Kemigrafus-munka a citokrómiai eljárásnál. Különféle apróbb közlemények. (Egy a nyomdászokat különösen érdeklő könyv. A "solresol", Gajewski tanár új világnyelve. Ipari irányú tanfolyamok a székes fővárosban. Krómmergezés a fotográfiai másolóeljárásnál. Fényképzéssel szaktanfolyam a fővárosban. Baktériumok a bankókon meg a könyvekben. A művészet térfoglalása a nagyvárosi utcán. A New-York Herald palotájának berendezése. Sajtóállapotok Boszniában s Hercegovinában. Iparművészeti szakiskolák rajzainak kiállítása. Magyar újságszerkesztő száz esztendő előtt. A könyv-alak centiméterben való megjelölése. Mikoriban találták föl a ceruza készítését? Írószerszámok monopoliuma a régi időkben. A lapok szövegrészeiben való reklámozás. Az első papirosból épített ház Nev-Yorkban. A cukornád fölhasználása a papírgyártásban. A papiros használata törölő gummival. Jegyzetek a sokszorosító-ipari anyagtanból.) Jegyzőkönyvek s más hivatalos közlemények. (Tagsági forgalom 1908 szeptember havában. Tagsági járulékok a múlt hónapban. Választmányi ülés 1908 október hó 16-án. Jegyzőkönyv a Könyvnyomdászok Szakköre szakközlettségének üléséről. Penziári kimutatás 1908. szeptember haváról. A Grafikai Szemle hirdetéseiinek szabott árai. A tag szórakozási alkalmak körhelyiségünkben. Kondícióbeli változások pontos bejelentése. Fotografus kedvezménye tagjaink részére. Az idényjegy használhatása házi estélyeken. A Könyvnyomdászok Szakköre pályázatai.) Hirdetések rovata. Négy melléklet.

Borítékunk és mellékleteink.

Borítékunkat a "Petőfi" irodalmi és nyomdai vállalat mesterszedője, Novák József szaktársunk tervezte és szedte meg. A nyomtatás ugyancsak a Petőfi-nyomdában történt, még pedig négy színnel. A negyedik, illetőleg első szín a világos kék keret alá került alapnak. A boríték kitűnő példája annak, hogy a pontos nyomdász-munka nemes egyszerűséggel párosultan minő szép eredmények létrehozására képes.

Első mellékletünk Márkus Samu könyvnyomdáját dicséri. E nyomda mesterszedője, Butkovszky Bertalan szaktársunk volt a szedője. E melléklet is igen jó példája annak, hogy viszonylag kevés dísszel csinos dolgokat lehet alkotni. A fő a dísz alkalmazásában meg a színek dolgában való józan önmérséklés.

Második mellékletünk Farkas Vilmos jóhírű akcicens-nyomdájának cégjegye. E nyomda vezetője, Lusztig Márton szaktársunk volt a szedője s Kirmann Benő gépmester a nyomtatója. A munka különben törekvésre vall, amit Lusztig szaktársunk egyéb akcicens nyomtatványairól is bőszeges alkalmunk volt már konstatálhatni. A nyomtatás is általában kifogástalan.

Harmadik mellékletünk Huszár István nyitrai nyomdájában készült. E nyomda jeles akcicens-szedője, Lencse Antal szaktársunk volt a szedője. Az ő bravúros tipográfiai pontossággal készült munkái közül is volt már alkalmunk csinos mintalapokat látni, s bizony, dicséretére váltak azok mind neki, mind pedig a nyomtatónak, valamint a jó szakember főnöknek is.

Negyedik mellékletünk, a Steinhardt-mulató mősora Klein Vilmos budapesti nyomdájában készült, és

Szabó István II. szaktársunk volt a mestere. A hatásvos műsor igazán dicséretére válik a nyomdának.

Utolsó mellékletünk mezőtúri munka. Török I. itteni nyomdájában készítették Szelei Rezső és Kiss Kálmán szaktársaink. Mindenesetre örvendetes dolog, hogy hazánk kisebb városaiban is szeretettel foglalkoznak immár szakunk mesterszedési ágazatával.

Az itt említett öt melléklet részt vesz lapunk pályázatán. E pályázat havonként megismétlődik 30—30 korona pályadíjjal, amely összeg minden körülmények közt kiadatik az illető hónapban megjelent mellékletek legjobbjának. A pályázatokon csak olyan munkák vehetnek részt, amelyekben a szedési elem is kellően képviselve van. Pusztán rajzok beküldésével tehát nem lehet pályázni. A pályaműveknek már okvetlenül valamely célra kellett kinyomatniok, s a Grafikai Szemle számára egyszerűen továbbnyomtatniok. Ennek biztosítása okéért az ilyes mellékleteknél csak a papirosnak az árát térítjük meg.

Az egyes hónapokra eső pályázatokon mindazok a mellékletek vesznek részt, amelyek az illető hó 20-ikáig szerkesztőségünkhöz beérkeztek, illetőleg a vidéken postára adattak. Később földolt mellékletek a következő hóra maradnak. Példányszám 1850. Korrekturának előzetes beküldése fölösleges, a papirosról szóló számla a küldeményhez melléklendő. A pályaműveket a Szakkör szakközlettsége havonként bírálja el. — Itt megemlíttük még, hogy múlt havi mellékleti pályázatunk díját Fekete Béla szaktársunk (Károlyi-nyomda) nyerte el szép árjegyzékborítékával.

Magyar helyesírási szokások s vitás kérdések.

Csak alig néhány példát említettem meg az előző két értekezésben, s ha csupán azok lennének is az egyedüli megoldandó, illetőleg rendszerbe foglalandó helyesírási kérdések, már akkor is érdemes volna a rendszeres magyar helyesírás eszméjével foglalkozni. Különösen a nagyobb nyomdákban dolgozó szedők a megmondható, hogy mennyi bosszúságot kell kiállniok a különböző ortografiák miatt. Igaz, hogy elégszer van baj a korrektorok okoskodása miatt is, de talán ez éppen azért van így, mert mindenkinek alkalma nyílik egy más szabályra hivatkozni, vagy szabály hijján a saját fölfogását érvényesíteni. Erre különösen tág tér nyílik az *összetett szavaknál*, amelyek a magyar nyelvben különösen gyakran fordulnak elő. De azonkívül is finom nyelvérték és egy kis nyelvtani ismeret is szükséges, hogy az összetett szavakkal tisztába jöjjünk. Sőt még akkor is akárhányszor megtörténik velünk, hogy zavarba jövünk.

Az összetett szavaknál elsősorban legyünk tekintettel a kiejtésre, aminthogy általában az egész magyar helyesírásnál tekintettel kell lennünk a kiejtésre. Az egész magyar helyesírás a kiejtésre és szóelemzésre van alapítva. Az egyes szavakat úgy írjuk le, amint kiejtjük, de persze emellett figyelembe vesszük a szó származását is. A kiejtés mellett tehát arra is ügyelnünk kell, hogy a szó leírásával kifejezzük annak származását. Ez a szabály az összetett szavaknál is mérvadó, persze nemcsak a szó leírásánál, hanem összetételénél is. Vannak összetett szavak, melyeknek helyesírására nézve semmi eltérés sincsen közöttünk. Például: kiadóhivatal, újságíró, tintatartó, palavessző, házmester, rendőrkapitány, és a többi. Ezek az ugynevezett természetes összetételek, amelyek minden magyarul tudó ember előtt egészen világos szabályt képeznek.

Összeírjuk az igekötőt az igével. Például: áttekint, megtekint, kitekint, letekint, és a többi. Ennél a szabálynál nem igen találunk a nyomdákban eltérést, de akárhányszor olvashatunk nyomtatásban ilyesmit is: *Megfogom mondani, lefogom másolni*, és a többi. Ez persze egészen más lapra tartozik, és nem kell hozzá sok gondolkozás, hogy rájöjjünk a tévedésre. *Megfogom a kezed*, ez helyes, de így már nem jó: *Megfogom mondani*. Itt már a "megfogom" szót kétféle írjuk, amit különösebb nyelvtani ismeretek nélkül is megértünk, ha csak egy kissé is figyelünk.

Helyesnek találom a több szóból álló névmások összeírását is, mint például: aki, ami, amely, ahol, ahová, ameddig, és a többi. Aztán: énmiattam, tehozzád, őneki, miáltalunk, tinektek, őértük. Vagy: önmagam, másodmagam, ugyanaz, sohasem, és a többi.

Az ikerszavakat már kötőjellel írjuk. Például: összevissza, lassan-lassan, dirib-darab, csipp-csupp, és a többi. Vannak azonban kivételek is, mint például: pörpatvar, tősgyökeres, és a többi. Ezeket azonban könnyű megjegyezni, mert rendszeren egységes fogalmat jelentenek, nem úgy, mint például az "össze-vissza" vagy "dirib-darab".

Általában az ígét is összeírjuk a határozójával. Például: visszajön, összemegy, nekimegy, hozzálát, és a többi. Azonban: hátra tekint, nagyra tör, házhoz szállít. Az ezekben képzett melléknév vagy főnév egy szó. Például: hátratekintés, nagyra törő, házhozszállítás, és a többi.

Az *u-, ü-, s- és i-képzős* mellékneveket is egybe írjuk. Például: nagyfejű, őszhaju, fehérruhás, háromheti, egyévi, egyéves, ezeréves, nyolcesztendő, és a többi.

Az összetett számneveket is sokféleképpen írják, és csak a szokáson mulik, hogy nyelvértékünk melyik móddal barátkozik meg inkább.

Az összetett szavaknak igen nagy száma van még hátra, amelyeket különböző esetekben alkalmazva, bizonytalanul írunk le, s itt is nagy szolgálatot tehetne egy egységes ortografiai rendszer.

Példák:

fekete kávé	vagy	feketekává
Mari néni	«	Marinéni
alig hogy	«	alighogy
jó reggelt	«	jóreggelt
helyettes jegyző	«	helyettesjegyző
uri ember	«	uriember
fiatal ember	«	fiatalember
galamb természet	«	galambtermészet
gyümölcsös kofa	«	gyümölcsöskofa
gyümölcsös kert	«	gyümölcsökert
üveges tót	«	üvegestót
házi ipar	«	háziipar
első sorban	«	elsősorban
egy izben	«	egyizben
Budapest állomás	«	Budapest-állomás
Kőbánya városrész	«	Kőbánya-városrész
mészáros legény	«	mészároslegény
lakatos inas	«	lakatosinas
sehogy sem	«	sehogysem
elárusító hely	«	elárusítóhely
tintás üveg	«	tintásüveg
evés közben	«	evésközben.

De ezeken kívül is van még elég vitás szó, amelyek ha nem is tartoznak a főntiek közé, mégis elég érdekesek; mint például:

egyszersmind	vagy	egyszersmint
ovoda	«	óvoda
uszoda	«	uszóda
öntöde	«	öntőde
lakos	«	lakós
folyosó	«	folyósó
birkozás	«	birkózás
köny	«	könyny
köpeny	«	köppeny
teteti magát	«	tetteti magát
föl	«	fel
pör	«	per
rossz	«	rosz
bosszu	«	boszu
jőjj	«	jőjj
öv	«	őv
kevésbé	«	kevésbbé
különben	«	külömben
sör	«	ser
január	«	Január
1905 január	«	1905. január
ó	«	oh
á	«	ah.

Láthatjuk ebből a néhány fölsorolt szóból is, hogy mennyi kétséges esettel állunk szemben. Ha a szedő így szedi, akkor a korrektor úgy javítja, és viszont.

Igy vagyunk az írásjelek használatánál is.

Pontot, fölkiáltójelet és kérdőjelet rendszeren a mondatok befejezésénél használunk. Nyelvtani szabály szerint a pont, fölkiáltójel és kérdőjel után nagybetűvel kezdünk. Kivételt képeznek e szabály alól azok a közbevetett mondatok, melyek párbeszédnek között fordulnak elő. Ezeket a közbevetett mondatokat minuszok közé írjuk, s a pontot nem a párbeszéd végére tesszük, hanem a közbevetett mondat végére. Hasonlóképpen pontot alkalmazunk a közbevetett mondat végére akkor is, ha az előtte lévő párbeszéd végére kérdőjel vagy fölkiáltójel van. Így: "Vigyázz! — kiáltott a katona. — A hadnagy ur jön." Ha azonban a mondat be van fejezve, s csak pontot kellene utána tennünk, akkor azt csak a közbevetett mondat után tesszük ki. Így: "Siettem, de hiába — szolt az orvos. — A beteg már nem segíthetem." Akárhányszor zavart okoz az a nagyon is gyakori hiba, hogy az ilyen mondatokban a gondolatjelek helyett egyszerűen vesszőt, vagy pláne semmit sem használnak. Ha végignézzük napilapjaink szépirodalmi részeit, akkor ezzel a hibával elég gyakran találkozhatunk.

Az idézőjelek használatához is sok szó fér. Az idézőjel, mint maga a szó is mondja, arra való, hogy az idézeteket megjelölhessük vele. Nem helyes tehát címetek, neveket vagy bármi más idézőjelek közé írni, hacsak nem az a cél, hogy az idézőjelekkel föl-hívjuk a figyelmet az illető cím, név vagy bármi más szószerinti szövegére. Nem kell idézőjel: *Budapesti Általános Fogyasztási Szövetkezet*. Akkor sem használjuk ezt a jelet, ha az idézett mondat szövege egybefolyik az előtte lévő mondattal. Példa: *Deák Ferenc azt mondta: nincsen olyan ostoba ember, akitől ne lehetne valamit tanulni.*

A pontot is sokszor használják helytelenül, ha idézőjel után következik. Tudniillik azzal nincsenek sokan tisztában, hogy mikor jön a pont az idézőjelen

kívül, és mikor belül. Ha az idézet különálló egészet képez, és nem kapcsolatos az előtte lévő mondattal, akkor a pont minden esetben az idézőjelen belül jön. "Ember, küzdj, és bizva bizzál." Itt a pont az idézőjelen belül jön. De ha azt írjuk előtte, hogy Madách mondta: "Ember, küzdj, és bizva bizzál", akkor a pontot az idézőjelen kívül alkalmazzuk, éppen úgy, mint a vesszőt. Ha az idézet külön bekezdést képez, akkor szintén az idézőjelen belül jön a pont.

A zárjelek használatánál is ez a hiba divatos. Pedig a zárjelek közé irt mondat után közvetlenül (tehát a zárjelen belül) csak akkor jön pont, ha az illető szó vagy mondat teljesen önálló, tehát az előtte lévő mondattal nem kapcsolatos. (Például ez a zárjel közé irt mondat is példa.) A zárjelen kívül használt pont tulajdonképpen a zárjel előtti mondathoz tartozik, amely nélkül az ortografiaiilag nem volna helyes (és tehát itt is például szolgálhat a zárjelen kívül irt pont).

Az írásjelek közül még csak éppen a kérdőjellel jegyünk meg annyit, hogy azt csupán az egyes kérdések után helyes alkalmazni. Így tehát nem jó: "Az atya kérdést intézett fiához, hogy milyen pályára érez magában hivatottságot?"

Az elmondottakkal nagyjában érintettünk néhány olyan helyesírási kérdést, amelyek méltán foglalkoztathatnának bennünket nyomdászokat is, akik nem kis mértékben vagyunk érdekelve a kérdésben. Azt hiszem, akadna is közöttünk több hivatott korrektor, akik megbirkóznának a rendszeres és egységes nyomdai helyesírás kérdéseivel, csak akadna, aki ennek a fáradságnak a költségeit legalább annyiban viselné, hogy a könyvet kinyomtatná. De Magyarországon ez nem jó vállalkozás. A magyar embernek ugyanis az a legnagyobb hibája, hogy szereti ugyan a könyvet, de pénzt nem igen ad érte. És sajátságos, hogy ez a hiba a nyomdászoknak is tulajdonságukat képezi. Ez pedig nem nyugati vonás. Szilágyi József.

Reflexiók a mesterszedésről meg egyebekről.

Legyünk ébredők a hajnallal, munkálkodók a nappal és elmélkedők az éjszakával.

Mert az idő elközelgett.

Üdv annak, aki ébred, munkálkodik és elmélkedik szakmája fölvirágztatása és előnye érdekében.

Mert a mai kor a lelkesedés kora. És nem hiszem, hogy a technika terén ma volna olyan iparág, melynek emberei annyit lelkesednének, mint a miénk. Van-e iparág, mely annyit áldoz a szakoktatásra, mint a miénk? Van-e iparág, hol az esztétikát és művészetet annyira hangoztatnák, mint éppen jelenleg a nyomdászatban? Akad-e iparág, melyben annyi ambíciózus, számottevő egyén foglalkozott e kérdéssel, mint mi és most? És voltak-e valaha annyira eltérő véleményen a nyomdászat elméletét, gyakorlatát és esztétikáját illetőleg, mint jelenleg?!

Nézzünk csak szét. Mesterszedő . . . sokatmondó szó ez, melyet könnyen osztogatnak manap. Igazi mesterszedőt pedig ma még csak keveset lehet találni! Mesterszedőt, kinek alkotó ereje, finoman érző lelke minden munkáján megnyilatkozik; kinek tudása magával ragad, s megérteti velünk elite-szakmánk hivatását, meg azt, mire a kicsinyes, hétköznapi nyomdászember nem képes. Ma még a zűg-mesterszedők árasztják el

a kontinens jó részét. A művezetők nagy része is ma még a maradisága embere, azonban mint vezetők, elismert nagyságként szerepelnek. Aki pedig ezeket, lelkében hordja a nyomdászat teljes tudományát, képes a magas szárnyalásra, s hivatva volna a nyomdászok horribilis számának élén járni: egyszerű, ismeretlen ember marad sokszor, mert így sokkal kényelmesebb.

Mint említém: a zűg-mesterszedő nem hogy hallgatna és tanulna, hanem fenhéjazva hangoztatja kifejlett ízlését, szaktudását és dicséri két jól látó szemét, ezzel azt hívén, mindent tud. Sajnos, ezt a gyakorlat másként bizonyítja. Lehet valakinek ízlése és jó szeme, de ha kellő esze meg tudása nincs, akkor jóformán semmije sincs, mert az ész jobban lát sokszor, mint a szem. Miért nem hat reánk sértőleg a sánta emberek látása, és miért bánt az, ha eszelőst látunk? Mert a sánta elismeri azt, hogy mi járunk egyenesen, míg az eszelős azt mondja róluink, hogy a mi eszünk sántikál; ha ezt nem mondaná, bosszuság nélkül, szánakozva néznék őt. Ilyen gondolkozású eszelős, kinek tudománya vagy kevés van, vagy egyáltalán nincsen, fölös számmal van képviselve szakunkban.

De nem lettünk-e igazságtalanok? Hiszen az új kor

mesterszedői elég szép számmal hirdetnek életrevaló, értékes és tanulmányos elméleti, gyakorlati és esztétikai igazságokat, s alkotnak szépet.

Legnagyobb bajunk, hogy nincsen többé objektív normánk, nincsen többé általános mértékünk, mely mértékadóul szolgálna; rohamosan lép előtérbe az egyéni ízlés, s így lassankint az egyéni felfogás lesz mértékadó; halmozódnak az ellentétek s mindenféle a szertelenség; így látjuk a szokatlannak, az újnak a hajhászását unos-untalan. Így válik lehetővé, hogy sokan követelnek részt abban, mi csak kevésnek jutott osztályrészül; így válik lehetővé az, hogy míg a haladó kor perceinek négyzetével nő nyomtatásbeli művészetünk, a valódi nagyságok vagy fogynak, vagy ténútra terelődnek az egymást túlszárnyaló eszmék és gyakorlati szertelenségek miatt.

Agilis szaktársaink pedig csoda módon lendítenek a nyomdaipar fejlesztése s előbbrevitelén. Csakhogy elméletben is, meg a gyakorlatban is egyéni akaratok szerint működnek. Megtörténik sokszor, hogy amit egyik épít, a másik lerombolja. A tehetségtelen kezdő így nem tudja: melyik irányt kövesse; próbálja egyiket is, a másikat is, míg fonák badarságok útvesztőibe téved.

Sehogy sem lehet hangoztatni, hogy haladó korunknak a nyomdászati terén ne lenne semmi érdeme; akad elég bőven. De az egység, a határozottság, a megdönthetetlen elv nem tud diadalra vergődni.

Tehát itt is látni a mai gondolkodás és világnézet reflexióit mindenütt.

Az egyik mindenben a valót, a realizmust keresi, s ezáltal kipusztul az eszme végleg; a másik álmainak ködképeivel áll elő, — itt is nehezen bontakozik ki az eszme, későn kél a ködoszlató nap; a harmadik természetes érzésének melegével lep meg, sokszor eltalálja a kellő formát, a megfelelő színt, a lelket indító hangot, de nem tudja magát emancipálni a környezet, a kor, a mai állapot befolyása alól, s bár titkon sejtí, kiérezzi, eltalálja a valódi mesterszedő igaz célját: mégis sokszor határozatlan e miatt az ő terméke is; ő is meg van kötve, nem tud kibontakozni egészen. Azután akad még sok más, ki ezer úton és alakban keresi a bábeli zavarban a mesterszedés elméleti és gyakorlati modern babérjait, persze saját egyéniségét állítván előtérbe túlságosan, szinte új irányt képviselve.

Csakis szépre s természetes valóra törekedjünk de kell, hogy a szépet s természetet is a valóságból, merítsük.

E zavar, habozás és ingadozás mutatja: mennyire szükséges egy feltétlen norma, mennyire szükséges az abszolút szép utáni törekvés, mennyire szükséges, hogy a könyvnyomtatás mesterségének sem az elméleti, sem a gyakorlati, sem az esztétikai részében túlzásba ne essünk; ez mutatja, hogy szakunkban az ember kettős természetét megtagadva: vagy vakandmódra túlságosan elszokik a fénytől, s nagyon reális, azaz csakis anyagias gondolkodású lesz; vagy Ikarus sorsára jut, s igen magasból bukik; szóval mindenképpen megjárja.

Bátran merem állítani, hogy az "aurea mediocritas" szakunkban egészen új korszakot alkotna. Ha egyesítjük megint a természetes gyakorlatit az elméletivel, ha szakunkat helyes mederbe terelejük és évtizedek kipróbált elveit nem vetjük a lomtárba, hanem az igazságos középutat keressük.

Fokról-fokra kellene fölfelé haladnunk az elének állított létrán, vigyázva, hogy visszaesés ne történjék,

hanem csak fölebb haladás addig, míg a kor kivánalma újabb létrát állít elénk. Mert, ha a meglévőn gyorsan megyünk előre, hamar tetejét érjük, s még egy lépéssel már a földre visszazuhanunk.

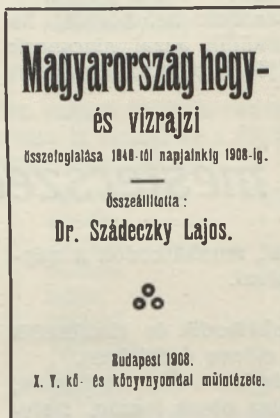
Csak logikusan, ügyesen fejlesszük szakunkat és lassan igyekezzünk a külföldet túlszárnyalni, mert így siker koronázza fáradságunkat, míg a gyorsaság csak kifáraszt, kimerít, annyira, hogy egyszer csak bámulva nézünk magunk elé, gyarló tehetetlenségünkön töprenkedve. Mert az ember állhatatlan, nyugtalan s mindenbe belefárad.

• • •

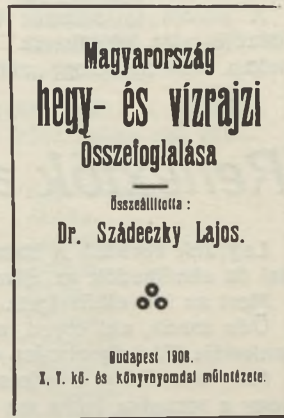
Mesterszedőink minden munkájukban az "aurea mediocritas"-t keressék, és elméleti, gyakorlati, esztétikai művészetet igyekezzenek belefoglalni; ne csak esztétikailag legyen az szabályos, de főképp értelmileg, mert valljuk be, nagyon sok ügyes mesterszedő az értelmi résszel nem törődik, csak a feltűnőnek, a szépnek hódol; a szertelenség kár pedig, a szép munka se szép, ha értelemzavaró visszasságok burjánoznak rajta.

Dísz és ismét csak dísz van minden munkánkon; de a sorok szabályos beosztásáról bölcsen hallgatunk, holott ez mindig több szépséget mutat, több értékkel bír, mint a drága keretbe állított, aránytalanul beosztott sor.

Azután a könyvek címdoldalainál csak kevesen tartják fontosnak a szavak különböző sorokba tételét, értelmes és arányos beosztását. Hogy csak egy példával is szolgáljak, az alábbi címdalt mutatom be, mely megvilágítja, hogy milyen badarságok kerülnek ki némelyik nyomdából. Teljesen hasonló, de más szövegű címdal került ki egyik jóhírnevű nyomdából

1. Helytelen.

2. Helyes.

E néhány reflexióval az egyöntetű, szabályos és megingathatatlan elméleti, gyakorlati és esztétikai nyomdász-művészetet óhajtom elősegíteni, rámutatva itt-ott ferdeségeinkre. Egyedüli célul ezt tűztem ki. Mennyiben mutattam rá, mennyiben nem, azt mások, hivatottabbak vannak elbírálni. *B. Tóth József.*

• • •

Cikkirő szaktársunk fentebbi cikkében kifejezésre juttatott fejtegetése élénk és eléggé tisztult gondolatmenetre vall. Mindenesetre megérdemelné, hogy különösen mesterszedő szaktársaink foglalkoznának e témával, mely célra szívesen nyitjuk meg lapunk hasábjait.

Apró jegyzetek a betűszedők munkaköréből.

Korrekturát a nyomtatványrendelőnek!

A könyvnyomtató egyik legijesztőbb réme a makulatura. Különösen akcicens-nyomtatványok készítésekor a legnagyobb vigyázat, házilag való többszörös átolvasás mellett is minduntalan megesis, hogy a sajtóhibák ördöge valami gonosz tréfát követ el a nyomdással, akinek a kétségtelen blamázson kívül még rendszerint elég érzékeny kára is szokott származnia a dologból. Pedig az efféle károkat minimálisra lehetne csökkenteni olyanformán, hogy minden legcsekélyebb nyomtatványból, talán a névjegyeket leszámítva, az eredeti papirosra a tervezett színekkel készült korrekturát küldünk a megrendelőnek. Így ha sajtóhiba marad a nyomtatványban: a legtöbb esetben magán a megrendelőn szárad a dolog odiuma, s pör esetén a könyvnyomtató bizonyíthatja a maga igazát az imprinált korrekturával. Silány lezuhó-papirosra kefével való levonatnak nincs sok értelme: a megrendelő nem tud tiszta képet alkotni belőle a jövődombeli nyomtatványról, s vagy a kerrektura primitív voltából kifolyólag akadékoskodik, vagy pedig nem tudva hozzászólni a dologhoz: belenyugszik a kivitelbe, s aztán a nyomtatvány kivitele után veszi észre, hogy az nem az ő intenciói szerint készült. Ez az egyik oka, ha a könyvnyomtató oly gyakran elveszíti üzletfeleit. — Az eredeti papirosra való színes levonatok készítése látszólag ugyan sokba kerül, de közvetve annál nagyobb a haszna az illetén való figyelmes kiszolgálásnak. Biztosítjuk véle üzletfeleink körét.

A művészi névjegy új életre keltése.

A névjegyek történiáját bizonyos homály fűdi. Emlégetnek valami padovai német deákot, aki a tizenhetedik században elsőnek használta volna a látogató-jegy bizonyos formáját, de ebből még nem igen lehet következtetnünk arra, hogy több évszázaddal ezelőtt is már általános elterjedtségű lett volna az a németek körében. A szélesebb körű használatot illetőleg csak annyi bizonyos, hogy XIV. Lajos francia király udvarában már nagyban divatozott a látogató-jegy. Kezdetben elég egyszerűek voltak e jegyek, de később, a rokokó-világ idején, neves rézmetszők kezébe került az előállításuk, akik nem is mulasztották el, hogy egyéniségüket, ízlésüket művészi formában ki ne fejezzék rajta. A tizenhatalcadik század második felében blankó nyomtatványképpen árukták ezeket a rézmetszetes képeket; aki megszerezte: az e célra üresen hagyott térre odakalligrafálta a nevét, s úgy osztogatta látogatói stb. alkalmával. A rézmetszők kezéből a tizenkilencedik század első felében a litografusok vették ki a névjegy előállítását, majd később a könyvnyomtatók is odaálltak, hogy megosztzkodjanak e tekintetben a kőrajzolókkal. A művészies névjegy ma ismét éledezőben van. A főrangú világ részére híres-neves művész-emberek tervezik a vizitkártyát, s talán sokunknak emlékezetében van még a Németországban elmúlt féltlen lejárt névjegypályázat amelyen százával merültek föl a névjegy művésziessé tételére vonatkozó jó meg rossz ideák. Ha más haszna nem is lett volna ennek a pályázatnak, mindenesetre intésül szolgálhat könyvnyomtatónak meg litografus-

nak, hogy a maguk részéről is esetről-esetre több gondot fordítsanak erre a nagyon elhanyagolt nyomtatványfélére. — Hogy a könyvnyomtató is kivehesse a részét abból a munkából, amely a névjegyek művésziessé tételére irányul, mindenek előtt számot kell vetnie magával, illetőleg a mesterségével és a rendelkezésre álló erővel meg anyagokkal. Mert ha a litografussal avagy a rézmetszővel akar versenyre kelni, hamis útra téved, s kontármunkát produkál. Míg viszont ha megmarad a maga mesterségének természetes korlátai között, s a rendelkezésre álló anyagokat mestersége szellemében igyekszik a lehető legjobban fölhasználni: stílust teremt a látogató-jegyek előállításában, olyat, amely speciálisan tipográfiai, s amelyet nem utánozhatnak semmi más sokszorosító technikával.

Megszáradt festékrétegek fölengesztése.

Fölmerült a minap annak a kérdése, vajjon lehet-e a régi, megszáradt nyomatok festékréteget fölengesztetni, s aztán celluloidlapra átnyomtatni. A litografusok már régóta ismernek a maguk munkakörében ilyenforma eljárást: az úgynevezett anasztatikus átnyomtatást, amikor évekkel annak előtte készült nyomtatványok festékét fölengesztetik, s aztán kőre vagy cinklemezre átnyomtatják. Mindez lehetséges a könyvnyomtatásban is. Mondjuk valami régi nyomtatású ábrát szeretnénk kivésés avagy alapnyomati lemez készítése végett celluloidra átvinni. A lerajzolás és azután való átpauzálás meglehetősen hosszadalmas munka volna, s ezért inkább a következő módon járhatunk el: A celluloidlap fölületét vagy két percig közönséges denaturált spiritusszal kengetjük, dörzsölgetjük, s amikor a lemez még egészen nedves, ráborítjuk a képpel lefelé fordított régi nyomatot. Egy csomó puha makulaturalapot helyezve e fölé, vagy negyedórára erősen bepréseljük az egészet. Ennek elteltével a régi nyomatot nagy hirtelenében levesszük a lemezről. Letörölhetetlen, tiszta átnyomtatást látunk ekkor a lemezen, s azt esetleg csak csiszolással távolíthatnók el. A dolog magyarázata az, hogy a spiritusz a celluloid fölületét megpuhítja, s ugyanakkor a festéket is fölengeszteli egy kissé, úgy hogy az utóbbi mintegy beleveheti magát a celluloid anyagába. De mert a lemeznek egészen nedvesnek kell lennie az eljárás idején, s a spiritusz tudvalevőleg nagyon hamar elpárolog: az egész munkamenetnek nagyon gyorsan kell végbemennie. Ha nem végezzük munkánkat elég gyorsan: a papiros a lemezre tapad. Ámbár még ekkor is segíthetünk a bajon; a lemezre tapadt papirost spongyával alaposan megnedvesítjük; hogy a nyomtatvány elfenődne, attól nem kell tartanunk. — A most ismertetett eljárást természetesen kitűnően alkalmazhatjuk egészen friss nyomatoknál is, ami a lemezvézés tekintetében fontos dolog; a véstést az ilyen módon való átnyomtatás után rögtön megkezdhetjük, még pedig az elfenődés veszedelme nélkül. Sőt a celluloid ez eljárás alkalmazása esetében sokkalta könnyebben is vésethető, ami megpuhult voltát tekintve: könnyen érhető. A spiritusz fölkéletes elpárolgása után a lemez fölülete nagyjából, visszanyeri a régi keménységét.

Apró jegyzetek a gépmesterek munkaköréből.

A nyomó-alap tisztogatásának módja.

Ákárhány olyan nyomda van, ahol a rozsdás nyomó-alapot üveges papirossal meg horzsakövel szokták tisztogatni, még pedig azért, mert így történik meg a dolog leggyorsabban és legalaposabban. Gyakran a művezetőnek és főgépmesternek tudta nélkül használják a segéd munkások ez anyagokat tisztogatásra. Nézetünk szerint ennek nem volna szabad történnie, mert huzamosabb ideig tartó ilyen tisztogatási mód mellett a nyomó-alap fölülete egyenetlenné válhatik. Ha aztán a nyomat ennek következtében nem adódik jól ki, rendszeren a nyomóhengeren keresik a hibát. Persze hiába. — A nyomó-alap rozsdafoltjainak eltávolítása legcélszerűbben petróleummal való gyakori kenegetéssel történhetik. Legokosabb különben preventív eljárást alkalmazni a rozsdaképződés ellen. A forma beemelése előtt mindenkor kenőolaj s petróleum keverékével kell bedörzsölnünk a nyomó-alapot, s a formán magán az esetleges vírzészcsekét fől-szárogatnunk. Így a nyomó-alap nem rozsdásodik meg.

A gyorsajtó megindíthatásának jelzése.

Számtalan el van terjedve az a szokás, hogy a gépmester kopogtatással adja a berakónőnek tudtára, hogy a gép megindítható. E rossz szokás következtében ujabban több súlyosabb természetű baleset történt Ausztriában meg Németországban. S ez könnyen érthető, ha meggondoljuk, hogy mily valószínűséggel veheti a berakónő a betűk leverése, a formazáró kulcs leesése stb. által előidézett hangot a gép megindítására szolgáló jelzésnek. Az egyetlen helyes eljárás az, ha nem kopogtatással, hanem harsány "mehet!" kiáltással adjuk meg a jelzést a továbbnyomtatására.

Pontocskák az autotípia-nyomatokon.

Egy budapesti nyomdában a minap nagy autotípiái képeket nyomtattak nehéz kromópapírosra. Gép, klisé meg festék egyaránt kifogástalanok voltak, s mindamelllett apró fehér pontocskák mutatkoztak a nyomatokon, s még hozzá elég sűrűn. A gépmester a festék sűrítésével, majd meg hígításával igyekezett a bajt eltüntetni, de hiába. Behatóbb vizsgálat után kiderült, hogy a baj oka egyesegyedül a papírosban rejlik: ennek egyrészt a fölülete nincsen egészen tisztára lesimítva, másrészt meg a krétarétegben is vannak olyan kötetlenül maradt részecskék, amelyeket a festék nyomtatás közben könnyű szerrel leemelhet a papíros alapanyagáról. S mert az ilyen leszagott krétarészecskék nagyon picinyek és gömbölyűek: a helyük pici fehér foltként látszik a nyomtatásban.

Betűk eldülése a formazárás idején.

Ez utóvégre sűrűn előforduló dolog, s nem is lehet rossz néven venni, mert hiszen a nyomtatásra kerülő formát nem szabad megnevesítenünk, száraz szedésnél pedig az egyes betűk eldülése éppenséggel nem csuda. De ha már el is dül egy és más: a gépmesternek gondoskodnia kell arról, hogy a revizor ellenőrizhesse, vajjon helyesen állították-e föl az illető szavakat, s nem kerekedett-e ki a föllállásból valami

fatális sajtóhiba. A gépreviziónak manap nagyon hamar kell elkészülnie; egy nyolcadrétnyi ívet a revizor tíz-tizenöt percnél hosszabb ideig alig tarthat magánál. Csak igen kevés nagyobb nyomdában — így például a Franklinban és a Pallasban — rendeztek be olyan revízió-levonó gépet, amelyen a formazárás után közvetlenül, de a végleges beemelése előtt sokszor napokkal, készítik el a revízió-levonatot. (Sürgős munka esetében azonban, például lapok nyomtatásakor, ennek nem volna értelme, s így közvetlenül nyomtatáshoz emelik be a formát.) — Ha tehát a revizornak néhány percnél több ideje nem kerül a revízió áttekintésére: könnyen megeshetik, hogy a formazáráskor eldült, s aztán gondolomra hibásan föllállított szavakat nem olvassa át. Ennek egyetlen orvossága az, ha a gépmester az ilyenformán eldült betűk egyik-másikát fordítva teszi vissza a helyére. A blokált betű ugyanis okvetlenül szemébe ötlik a revizornak, s bizonyára nem mulasztja el az illető szöveg helyes kiírását. Ha ezt nem teszi a gépmester: sokszor csúnya kellemetlenségnek teheti ki magát. Magunk is tudunk esetet — a Pallas Nagy Lexikonánál történt —, hogy az ilyenformán eldült szavaknak hibás föllállítása révén egy ívnek húsz-ezer példányszáma lett egyszerre makulaturává. Az eldült betűk fejtezőre állításával ez szépen elkerülhető lett volna.

Formamosó-lúg okozta bajok a kézen.

A formamosó-lúgot rendszeren por-alakban vásárolja a nyomdász, s úgy készíti el, hogy forró vízbe önti, egy darabig békében hagyja, s aztán üvegekbe tölti át. Használatkor azonban rendszeren még jókora adag vizet kell töltenünk az ilyen módon félretett lúghoz, mert különben túlságosan erős találna lenni, nem a formát, hanem a vele foglalatostkodó munkások kezét illetőleg. — Éppen egy közepes nyomdából hallunk erre vonatkozó panaszt. A szedők majd mindegyikének kibesesegett az ujsa, s egyértelműleg azt állították, hogy osztás közben szerezték a bajt. Utána jártunk a dolognak, s kisült, hogy a lúg túlságosan erős volta volt a baj okozója. A lúgot azóta alaposan föleresztik vízzel, s bizony, így is igen jól tisztítja a formát.

A festék leadódásának szabályozása.

Erre minden gyorsajtón megvan a szükséges szerkezet, s a tapasztalt gépmester tud is véle kellőképp bánni. Mindamelllett gyakori tapasztalatunk, hogy ha valamely könyvet rövidebb-hosszabb megszakításokkal nyomtatnak, a különböző időkben nyomtatott ívek más-más színezetűek: az egyik túlságosan fekete, a másik meg csak szürke. S ezt a bántó színezetbeli különbséget némely gépmester minden igyekezete mellett sem tudja elkerülni. Pedig igen egyszerű módja volna annak: esetről-esetre meg kellene jegyeznünk, hogy a festékadódást szabályozó srófok minő elállítással nyomtattuk ezt vagy amazt a munkát. Ezt a legegyszerűbben a következőképp állapíthatjuk meg: Kartonpapírosból körülbelül hat centiméter átmérőjű kört vágunk ki, s beosztjuk mondjuk tizenöt egyenlő részre: e részeket esetleg még több apróbb részecskére is beosztjuk. A fő beosztást egytől tizenötig megszámozzuk, majd pedig a kört alsó részén be-

hasztjuk, a közepén pedig lyukat vágunk. Az ilyenformán elkészült kört a festékvályúra enyvezzük, a festékszabályozó sróf alá. Különben ahány sróf, annyi kört ajánlatos készítenünk. A sróf mögé ezután egy vele forgó s az óráéhoz hasonló mutatót erősítünk; mielőtt azonban ezt fennők: a sróft a legkevesebb festéket leengedő helyzetbe kell állítanunk. Ha már tökéletesen elkészültünk ebbeli munkánkkal: a srófnak az 1—5. számig csavarintása esetében közepes mennyiségű, az 1—10. számnál sok, azontúl pedig nagyon sok festék jut a hengerekre. Ezzel a kis berendezkedéssel biztosíthatjuk magunknak a valamely munkánál igénybe vett festékmennyiség pontos megállapítását. Ha például valamely könyvből egy ívet kinyomtatva, valami sok festéket igénylő ujságformát avagy plakátot kell beemelniünk: ennek kinyomtatása után egész könnyen visszatérhetünk az előbb nyomtatott ívnél alkalmazott festékmennyiségre, föltéve, hogy annak idején megjegyeztük: a kör melyik számánál, illetőleg vonalánál állott a srófra erősített mutató. Egyszerűen csak vissza kell igazítanunk a sróft az előbbi állásába. Néhány makulatura átbocsátása után olyan árnyalatú lesz a nyomat, mint az első ívnél.

Plakátformák egyengetésének módja.

A plakátok szedésekor használt fabetűknek ritkán van meg az egyenetlen magosságuk, már csak azért is, mert többnyire saját magunk faragta betűk is vannak köztük. Ez mindenesetre meglehetősen egyengetési munkát ad a gépmesternek. A legtöbb esetben azonban elhibázott dolog volna, ha az egész egyengetést a nyomóhengeren végeznők, már csak a betűmagasság-beli különbözőzetek jelentékenyebb volta miatt is. Még ha a fabetűk a formában levő ólombetűkkel egyforma magasságúak is: élesképűen való nyomtathatásuk okáért alá kell őket raknunk. A fából való sorokat a formából kiemelve, kemény írópapirosból vagy vékonyabb kartonból vágott szalagokat helyezünk alájuk; ha egyik-másik betű még így is elmosó-

dottan tűnnék elé: ezeket külön karton- vagy papírdarabok aláarakásával emeljük a kívánt magasságra. Az egyengető-lapnak alul való elhelyezése következtében a festékező henger jól megfekszik a fabetűs sorokat, s ezek a nyomaton szép élesen adódnak ki.

Ráncok képződése nyomtatás idején.

Léniával avagy sűrűn egymás mellett álló keretdarabokkal kerített nyomtatványok készítésekor a papíros a szélei felé igen gyakran ráncot vet. Különösen vékonyabb papíros használatakor fordul ez az eset igen gyakran elő. Hogy e bajnak elejét vehessük, egyrészt arra kell törekednünk, hogy az ív meg a nyomóhenger között ne igen szorulhasson meg levegő, másrészt pedig a nyomóhenger borítását a lehető legvékonyabbra kell vennünk, mert az aláarakás és kivagdosás okozta egyenlőtlenesség szintén nagyon elősegíti a ráncképződést. Erős nyomást sem szabad alkalmaznunk, mert a betűknek a papírosba való erős benyomulása is egyik okozója lehet a ráncképződésnek. Szóval nem szabad megfeledkeznünk arról a régi jó nyomó-szabályról, hogy minél kevesebb ívet helyezünk egyengetés idején a nyomóhengerre, annál kevesebb okunk van a ráncképződéstől tartani. Ez okból az egyengetést ha csak lehet alul helyezzük el. Stereotípiái lemezekről, galvanókról és egyéb klisékről való nyomtatáskor ez majd minden esetben lehetséges. A nyomóhenger borítása legyen kemény; a nyomtató-papírost tartsuk szárazon, a formát pedig zárjuk a lehető leggyöngébben. Az ívfogó gamóknak jól kell fogniok, s a kivezető szalagoknak nem szabad nagyon szorosaknak lenniök. Ha mindez nem segít, a következőképpen járhatunk el: Ócska simító-kéregpapirosból körülbelül nyolc ciceró széles sávot vágunk, s ott, ahol a ráncolódás a legjobban jelentkezik, tehát hátul, csirizzel a nyomóhengerre erősítjük azt. A sáv végének a betűktől körülbelül egy cicerónyi távolságra kell esnie. A sáv úgy szünteti meg a ráncképződést, hogy kiszorítja a levegőt.

Magyar Nyomdászok Évkönyve az 1909. évre.

Huszonegyedik életévébe fordul immár a Magyar Nyomdászok Évkönyve. Negyedszázadnyi idő alatt fejlődött a mostani színvonalára. Apró könyvecske volt 1883-ban, vaskos, az egész nyomdászvilág érdeklődésére számot tartó díszmű mostan. Az eddig megjelent huszonegyedik kötetet egymás mellé állítva, hű tükrét kapjuk a magyar könyvnyomtatás negyedszázados állapotának, s részben mindama szellemi mozgalmaknak is, amelyek a mi kicsiny világunkban időrelődőleg megdobogtatták legjobbaink szívét. Hűséges krónikása volt az Évkönyv a szakbeli eseményeknek, s egyszersmind biztos fokmérője a technikai és iparművészeti irányban való minden eddigi haladásunknak.

Az Évkönyv szerkesztése és kiállítása dolgában negyedszázad alatt kijegecesedett tradícióhoz most is ragaszkodni fogunk, nem zárkozva el azonban a némely tekintetben való praktikus újításoktól sem. Célunk ez: a december első napjaiban megjelenő új kötet ne csak hogy méltán sorakozhassék az utóbbi évek országvilág dicsérte kötetei mellé, hanem hogy mind szak-tudományosság, mind pedig művésziesség kiállítása és

instruktív mellékletek dolgában fölül is mulja azokat. Az ennek elérésére szükséges eszközök egész arzenálját sikerült immár egyesítenünk, s így bizton reméljük, hogy az új kötet páratlan lesz a maga nemében.

Amikor mindezt a magyar könyvnyomtató-világnak bejelentjük: előfizetést nyitunk a Magyar Nyomdászok Évkönyve december hó első napjaiban megjelenő kötetére. A könyv előfizetési árát valami csekéllyel emelnünk kellett, mert mint tudvalevő: a könyvek előállítására az idén jelentékenyen megrágtult. Az Évkönyv előfizetési ára tehát most 3 korona Budapesten s a vidéken egyaránt. Ez az összeg november közepéig egy-koronás részletekben is letörleszthető. Aki azonban augusztus 31-éig Körünkbe beiratkozott, s tagsági illetékeit rendesen fizeti, a Grafikai Szemlén kívül ingyen kapja meg az Évkönyvet is. Megjelentés után 4 korona lesz a Magyar Nyomdászok Évkönyvének az ára, helyben éppen úgy, mint a vidéken is. Olcsóbban a tanulóknak sem adhatjuk az Évkönyvet.

A Könyvnyomdászok Szakköre választmányának megbízásából: *Novák László*, szerkesztő.

Töredékek a könyvnyomtatás történelméből.

Augusztusi füzetünkben röviden megismertettük az olasz- és franciaországi könyvnyomtatásnak a tizenötödik században való elterjedési arányát. Most ismét visszatérünk a témánkra, ezúttal egyéb államoknak tizenötödik századbeli nyomdászattörténelméről szólva egyetmást, s különösen a könyvnyomtatás egyes városokban való meggyökeresedésének idejét ismertetve.

Kezdjük a nyomdászat bölcsőjével, Németországgal. A történetírók általában az 1450-es évet veszik föl a könyvnyomtatás kezdő időpontjául. Ebben az időtáiban ugyanis halhatatlan atyamesterünk, Gutenberg János már pozitív eredményeket kezdett elérni a találmányával. Az ő munkálkodási helye, Mainz után Strassburg következik a kronológikus sorrendben, ahol Mentel János volt az első könyvnyomtató. Majd Bamberg városát találjuk a jeles fametsző-könyvnyomtatóval, Pfister Alberttel. Ezután Köln következik Zell Ulrikkal. A németországi és ausztriai nyomdászvárosok a tizenötödik században így következnek:

1. Mainz 1450	27. Erfurt 1482
2. Strassburg 1460	28. Memmingen 1482
3. Bamberg 1461	29. Passau 1482
4. Köln 1462	30. Reutlingen 1482
5. Eltöwl 1467	31. Magdeburg 1483
6. Augsburg 1468	32. Winterberg 1484
7. Nürnberg 1470	33. Heidelberg 1485
8. Speier 1471	34. Regensburg 1485
9. Easlingen 1473	35. Brünn 1486
10. Laugingen 1473	36. Münster 1486
11. Merseburg 1473	37. Schleswig 1486
12. Ulm 1473	38. Stendal 1488
13. Mariental 1474	39. Hagenau 1489
14. Blaubeuren 1475	40. Kuttenberg 1489
15. Boroszló 1475	41. Ingolstadt 1490
16. Lübeck 1475	42. Hamburg 1491
17. Pilsen 1475	43. Krakkó 1491
18. Trient 1475	44. Zinna 1492
19. Rostock 1476	45. Freiburg 1493
20. Eichstätt 1478	46. Lüneburg 1493
21. Prága 1478	47. Oppenheim 1494
22. Würzburg 1479	48. Freising 1495
23. Lipcse 1481	49. Offenburg 1496
24. Urach 1481	50. Tübingen 1498
25. Bécs 1482	51. Olmütz 1500
26. München 1482	52. Pforzheim 1500

Ha a föntebbi kimutatást augusztusi füzetünknek az olaszországi nyomdákra vonatkozó kimutatásával összehasonlítjuk, okvetetlenül föl kell tűnni, hogy a könyvnyomtatás szülőhelyén, Németországban a tizenötödik század végéig ötvenkettő volt a nyomdahelyek száma, Olaszországban pedig hetvenkettő. Ha e mellett még tekintetbe vesszük, hogy az olasz nyomdászok általában több gondot fordítottak a könyvek művészies kiállítására, mint a németek: bátran elmondhatjuk, hogy az európai könyvnyomtatás súlypontja az 1470-es évektől 1500-ig Olaszországban nyugodott.

A kisded Svájcban viszonylag igen korán állították az első nyomdát. Rodt Bertholdot, Gutenberg egyik tanítványát mondják az első itteni könyvnyomtatónak, de munkálkodásának nem igen maradt nyoma. A második svájci nyomdász Elhä Illés volt Beromünsterben, Luzern kanton egyik kisebb városában. Az utóbbi két segéddel dolgozott: Dörflinger Jánossal s Gering Ulrikkal, a szabad művészetek magiszterével. Gering azonban nem maradt sokáig Beromünsterben, mert még 1470-ben Párizsba hívták. Svájci nyomdahelyek:

1. Basel 1468	4. Gené 1478
2. Beromünster 1470	5. Girona 1482
3. Burgdorf 1475	6. Sursee 1499

Németalföldön ötven-hatvan év előtt még szentül hittek a Coster-legendában; e szerint Coster Lörinc 1434-ben Haarlemben betűket faragott, s ezekkel nyomtatott volna. Van der Linde azonban honfitársainak dühös tiltakozása ellenére bebizonyította, hogy a legendának nincs semmi komoly históriai háttere, s hogy Coster nevű könyvnyomtató nem élt az időben.

Németalföld legelső könyvnyomtatója Martens Dierik volt Aalstban. 1473-tól 1476-ig nyomtatott e városban. Ugyanez időtájt állítottak nyomdát Ketelaer Miklós és Leempt Gerhard Utrechtben. Érdekes dolog, hogy Németalföldnek a tizenötödik században nem volt valami igazán kiváló művész-könyvnyomtatója, holott későbbben, a Plantinek és Elzevirek idején első helyre emelkedett a németalföldi könyvnyomtatás. A könyvnyomtatásnak a tizenötödik században Németalföldön (s a mai Belgiumban) való terjedését itt mutatjuk be:

1. Aalst 1473	11. Zwoil 1479
2. Utrecht 1473	12. Hasselt 1480
3. Löwen 1474	13. Anjum 1480
4. Antwerpen 1476	14. Oudenarde 1480
5. Brügge 1476	15. Culemborch 1481
6. Brüsszel 1476	16. Gent 1483
7. Delft 1477	17. Haarlem 1483
8. Deventer 1477	18. Leyden 1483
9. Gouda 1477	19. Schiedam 1483
10. Nimwegen 1479	20. Herzogenbusch 1484

Spanyolországban Pelmart Lambert és Alfonso Fernandez Cordova voltak az első könyvnyomtatók. Egy a szent szűzről szóló s harminchat versből álló gyűjtemény volt az első nyomtatványuk. Saragossában német ember, Flander Mátvás volt az első könyvnyomtató. Az ibériai félsziget nyomdahelyei különben:

1. Valencia 1474	14. Viqueria 1486
2. Saragossa 1475	15. Granada 1486
3. Sevilla 1477	16. Murcia 1487
4. Barcelona 1478	17. Taragona 1488
5. Lerida 1479	18. S. Cucufate 1489
6. Tolosa 1479	19. Lissabon 1489
7. Segorbia 1479	20. Pampelona 1489
8. Salamanca 1481	21. Valladolid 1493
9. Zamora 1482	22. Braga 1494
10. Girona 1483	23. Monterey 1494
11. Burgos 1485	24. Madrid 1499
12. Ichar 1485	25. Montserrat 1499
13. Toledo 1486	26. Jaen 1500

Angliába Caxton Vilmos ültette át a könyvnyomtatást. Brüggeben és Kölnben tanulta meg ezt. Állítólag már 1471-ben nyomtatta volna első könyvét, a föle angolra fordított "Recueil des histoires de Troyes"-t, a nyomtatási hely azonban ismeretlen. 1477-ben a London melletti westminsteri apátságban alapított nyomdát. Angol nyomdahelyek a tizenötödik században:

1. Westminster 1477	3. London 1480
2. Oxford 1478	4. St. Albans 1480

Orszországon Csernigov városában állítólag már 1493-ban volt könyvsajtó, s Damaszkusi Jánosnak "Octoechos" című munkáját nyomtatta volna itt egy Csernoviec György nevű tipografus orosz nyelven, cirill betűkkel. A dolog azonban nem egészen biztos.

Lengyelországban, Krakkóban 1491-ben Swaybold Frank volt az első könyvnyomtató. Litvániában zsidó könyvnyomtatók is dolgoztak a tizenötödik században.

Stockholmban már 1474-ben dolgozgatott egy vándor könyvnyomtató, 1483-ban pedig állandó nyomdát rendezett ott be a német származású Snell János, ki azt megelőzőleg Dániában nyomtatott több könyvet.

Kemigrafus-munka a citokrómiai eljárásnál.

A kor szelleme immár a színes képanyomatok készítése dolgában is megköveteli a legnagyobb gyorsaságot. Éppen ezért az újabbkori grafikai találmányok egy része ezt a célt szolgálja. A többszínű nyomtatást egyszerre végző gépkonstrukciók egész seregét szabadalmaztatták immár, de bizonyos, bennük rejlő okok miatt eddig csak a bankó-nyomtatásban használatos e gépek egyike-másika (pl. Orloffé, Grosslé).

A képanyomtatás gyorsításának célját szolgálják az úgynevezett marató gépek is, amelyeket a nagyobb kemigráfiai intézetekben már széltében használnak, még pedig a három- és négy színnyomatos képek lemezeinek előállításához is. A marató gépnek megvan az az előnye, hogy nem marja a képet nagyon széjjel, s így a részlemezek egymáshoz való viszonya jobban megőrződik. Ha a három- meg négy színű lemezek egy bizonyos fokig meg vannak maratva, ajánlatos dolog azok egymásra-esését nyomtatással kipróbálni. Némely műintézetben a részlemezokről fekete nyomatokat készítenek, s átadják a retusőrnek, hogy az autotípiai széjjelbontás révén keletkezett színhibákat megjavítsa. Ez azonban nem mindig sikerül, mert már a fotográfiai fölvétel idején is történetek helyrehozhatatlan hibák, így például hibás raszter-állítás, moiré-képződés, regiszterbeli eltérések stb. Néha a körzővel való mérés a regiszter pontos voltát látszik bizonyítani, végezetül pedig mégsem vágnak össze a színek. Ha tehát a fekete lenyomat után végzik a retust, még mindig megtörténhetik, hogy a lemezek végezetül használhatatlanok lesznek. De már az eredeti színekkel való előzetes levonatkészítés esetében ez ki van zárva. A kemigrafus még idejekorán észreveszi a hibát, s esetleg nagyobb idővesztés nélkül segíthet a bajon. Igaz ugyan, hogy a próbanyomatoknak színesen való előállítása meglehetősen időt rabló munka, amennyiben a színeket csak az előbb fölrakottak teljes megszáradása után lehet egymás fölébe nyomtatni. A festék biztos leadódása és jó fődése ugyanis csak így lehetséges.

A sürgős munkákat ez eshetőségek elkerülhetése és általában a munkamenet gyorsítása okáért tehát az újabb időben gyorsan terjedő citokrómiai eljárással ajánlatos előállítani. Ez a hírneves müncheni föltaláló, Albert E. dr.-nak a rendszere. Amíg a közönséges négy színnyomtatásos eljárásnál a színes próbanyomatok készítése az egyes színek kellő megszáradhatása okáért három-négy napig is eltart: a citokrómiai eljárásnál ez fél óra, legföljebb egy óra alatt megtörténhetik, mert ennél tudvalevőleg a színek nedvesen nyomtathatók egymás fölébe, még pedig a legmélyebb fődést is megengedő módon. Már ez is igen nagy előnye a citokrómianak a közönséges négy színnyomtatásos eljárással szemben. A citokrómias nyomatok színei sajátos módon olvadnak egybe, s határozottan művészi hatásúak. A mellett nemcsak a próbanyomat, hanem az egész példányszám aránylag nagyon gyorsan készülhet el, ami szintén fontos.

A citokrómiai eljárást már ismertettük folyóiratunk hasábjain, de nem árt azt most néhány új oldaláról is megvilágítani. Albert dr. a színkivonatokat féltónusos negatívok képében állítja elő, s ezeket szabadalmazott másoló rasztergépével közvetlenül a fémlemezen bontja föl autotípiai pontokra. Ez az eljárás jóval élesebb képet ad, mint a kamarában a lemez

előtt való raszteres fölvétel; a féltónusos fölvételek expozíciója is rövidebb ideig is tart, s a kész lemezek is jobban illenek egymásba. A színek egymásra-nyomtatása a provizórius színpróba után úgyszólván egyszerűre, illetőleg gyors egymásutánban történik, nem úgy mint a közönséges négy színnyomtató eljárásnál, ahol előbb a sárga, majd a kék, aztán a vörös és végül a fekete színt kell az egész példányszámra rányomtatni, s így természetesen nem is ítélnék meg biztossággal a hatást, amíg az utolsó szín is ki nincs nyomtatva. A citokrómianál ezzel szemben már az első példánytól kezdve folytonosan ellenőrizhetjük a végleges hatást, ami bizony megbecsülhetetlen előny.

A citokrómiai eljárásbeli maratást gyakorlott és jó színérzékű embernek kell végeznie. Ha aztán a maratással foglalkozó kemigrafus ebbeli munkájába jól beleélte magát, csudálkozva veszi egy szép napon észre, hogy mennyire művésziellennek találja immár a régi módi négy színnyomtatásos lemezek készítését. Éppen úgy a gépmester is; amíg azelőtt folytonosan korrigálgatnia kellett a színeket nyomtatás közben, s tömördek makulaturát meg tartalékívet nyomtatnia, s a sok közbenvaló manipuláció következtében végezetül alig akad egymással teljesen megegyező nyomat: a citokrómianál egész biztossággal megy mindig a munka. A közönséges négy színnyomtatónál majd a sárga, majd a vörös, majd meg a kék szín tér el az eredetitől, ami aztán nehéz tévedésekre adhat alkalmat. A citokrómiai eljárásnál hibás nyomat csak igen ritkán fordul elő. A nyomtatás a négy színnyomtatáshoz képest fordított sorrendben történik: először a fekete lemezzel, majd a vörösről, aztán a kékről és végül a sárgáról. A színek áttetszőbbek, mint a trikrómiaiban, s ezért van a fekete lemezre szükségünk, amely az egésznek sajátos erőteljességet kölcsönöz.

Szorosan a tárgyunkhoz tartozik, s ezért megemlíthetjük még azt is, hogy Albert dr. külön színskálát használ, vagy legalább is nem olyat, amelyet a három- négy színnyomtatásos lemezeket készítő kemigrafusok alkalmaznak. Már Newton is kijelentette, hogy a szubtraktív színösszetételnél a spektrum ama színeit kell használni, amelyek egyforma messzeségben vannak egymástól. A gyakorlatunkban alkalmazott festőanyagok a spektrum színeinek természetesen nem felelnek meg. Minthogy a színes nyomtatásnál a sárga szerepel alapszínképpen, a tőle jobbra-balra egyforma távolságra eső két másik szín: az Albert dr. által bíbornak nevezett kékes piros és a kékes zöld. Ezzel a színskálával sokkalta tündöklőbb zöldet lehet előállítani, ha a kékes zöldet meg a sárgát egymásra nyomtatjuk, a vörös sem hat a zöld közepette olyan tolakodóan, s éppen ezért sokkalta kevesebb úgynevezett "visszamaratásra" van nála szükségünk; végül a vörös tüzesebb is meg változatosabb is lehet.

A citokrómiai eljárásához már külön gépet is alkotnak, amely a citokrómia mind a négy színét egyszerre nyomtatja. A papirozt a gép egyik végén berakva, a fekete formára kerül az, amelynek nyomóhengerre aztán átadja egy ívfogó szerkezetnek, s ez átviszi a papirozt a második nyomóhengerre, amely alatt a vörös forma van. A vörös szín megnyomása után a már ismert módon a kék, végül pedig a sárga formához kerül a papiros, úgy hogy mire eléri a gép túlsó végét: rajta van már a négy színű citokrómiai nyomat.

Különféle apróbb közlemények.

Egy a nyomdászokat különösen érdeklő könyv.

Az *Egészség-Naptár* című népszerű egészségügyi kézi könyv, melyet orvosi előkelőségek közreműködésével dr. Marton Sándor, széles körünkben ismert orvos-szakíró szerkeszt és ad ki, 1909-iki folyamával immár sajtó alatt van, és november elejére lát napvilágot. E kézi könyv évről-évre nagyobb népszerűségnek és elterjedtségnek örvend, amely körülményt teljesen igazoltnak látjuk, ha végigtekintjük a most készülő új évfolyam következő tartalmát: Dr. Bóky Árpád: A célszerű és olcsó táplálkozás. Dr. Grósz Gyula: Az anyákhöz. Dr. Szerb Zsigmond: A diétás konyha. Dr. Jakabné Rácz Hanna: A gyermek gondozása. Dr. Wein Dezső: A gyermek testi nevelése a családban. Dr. Vermes Lajos szemorvos: Rövidlátás és messzelátás. Dr. László Gyula: A tüdőgümőkórház kezelése. Dr. Neubauer Adolf fülorvos: Gyermek fülbetegségei. Dr. Polacsek Elemér gégeorvos: Gyermek orr-, garat- és gégebetegségei. Dr. Szana Sándor igazgató-főorvos, Temesvár: Egyék-e a gyermek gyümölcsöt? Dr. Rásky Dezső: A serdülő ifjúság bajai. Dr. Jakabné Rácz Hanna: Leányok és asszonyok öltözködése. Dr. Körmöczy Emil: Vérszegénység és idegesség. Dr. Ziffer Hugó: Néhány szó a fülbetegségekről. Dr. Hahn Dezső: A gümőkór felismerésének és gyógyításának legújabb vívmányáról. Dr. Dóczy Imre: Az alkohol élvezetének befolyása az élettartamra. Dr. Osváth Albert: Az éretlen gyümölcs. Hegedűs Ármin főv. építész: Milyenek legyenek az egészséges lakások? Dr. Székely Ádám fogorvos: A száj és fogak ápolásáról. Dr. Gerber Béla műtörvos: A baleset elleni biztosításról. Dr. Lendvay Sándor: A szociális viszonyok befolyása az egészségre. Dr. Leszner Rudolf, Sopron: Nemi felvilágosítás. Dr. Generisch Gusztáv egyetemi magántanár, igazgató-főorvos, Kolozsvár: Fertőző bántalmak lappangási időszakának értékelése az iskolában és a gyakorlatban. Dr. Kisborosznófi Tompa János, városi tisztviselő orvos, Kolozsvár: A tisztaságról. Konkercs Lajos igazgató: A főzésről. Dr. Marton Sándor: Egy páciens naplójából. Dr. Hankó János: A hazai fűrdők. Dr. Löbl Vilmos mentőorvos: Idegen testek eltávolítása. Dr. Farkas Dániel műtörvos: A sérvekről. Dr. Jakab László: Csúz és kövszény. Dr. Milkó Vilmos: A gerincoszlop elgörbülései. Dr. Löbl Vilmos: Gyakrabban előforduló mérgezésekről. Dr. Schuschny Henrik: Az iskolaorvos egészségügyi feladata. Dr. Jablonszky Ferenc építész: Az orvos mint építési tanácsadó. — *Iparegészségügy*. Zerkovitz Emil, Amerika: Munkás-egészségügy Amerikában. Dr. Pach Henrik: A magyar betegsegélyező pénztárak jelentősége. Dr. Bród M.: Az új ipartörvény egészségügyi része. Dr. Breitenfeld F.: Ipari munkások védelméről. Sarkadi Ignác: A munkáspénztárak feladatai. Dr. Friedrich Vilmos: A foszfor-betegésekről. Dr. Chyzer Béla: Ólommérgezésekről. — *Sport-egészségügy*. Dr. Andor Endre: Emlékirat a testi nevelésről. Dr. Stankovics Szilárd: Nyilvános játékterek Angolországban. *Hasznos tudnivalók*. Dr. id. Elischer Gyula egyetemi tanár: Utasítás lebetegedett nők csecsemőinek fölnevelése és inségeseknek elhelyezése iránt. Dr. Fetting Ottó állatorvosi főiskolai segédtanár: Higiénikus tej termelése. Élelmi szerek hamisítása. Tanulók hallóképességének vizsgálata. A hivatali kúrákról. A soványító kúrákról. A fehér selyempapirus az egészség szolgálatában. A fogpiszkáló. A tüdőbetegek étrendje. *Egészségügyi intézmények*. Szanatóriumok és kórházak, írta: Dr. Jakab László. Nővédelem. Gyermekvédelem. Bábaképző intézetek. Tébolydák. Védhimnőnyirk-termelő intézetek. Orvosi laboratóriumok. — A kiadóhivatal az előbbi évek tapasztalataiból ismeri a könyvnyomdászok érdeklődését az *Egészség-Naptár* iránt, és így minél könnyebben hozzáférhetővé óhajtván tenni annak megszerzését: a magyarországi könyvnyomdászok közötti terjesztés egyedül jogaát *Hozsík István* szaktársra ruházta, aki állt a 19 év terjedelmű, dús tartalmú könyvet a rendes 1 K 20 filléres ár helyett 1 koronán lehet megszerezni. A megrendelésük is tehát egyenesen az ő címére: Gutenberg-Otthon, Sándor-tér 4. szám alá intézendők. A vételár hetenkint 20 fillérral is törleszthető, és a befolyt összegek december 20-ig számolandók el, viszont azonban a könyvek a megjelenés után azonnal kézbesítenek. Magunk részéről melegen ajánljuk e hasznos könyvet szaktársainknak a szíves figyelmébe. Igazán bőségesen megéri az írást.

A "solresol", Gajewski tanár új világnyelve.

Boleslus Gajewski tanár a minap mutatkozott be a párlisziaknak, mint az új világnyelv, a "solresol", vagy amint ő nevezte: "az univerzális, zenei, telefonikus, tele-mimikai, titkos és néma nyelv" apostola. A közönség különben nagyon gyér számban jelent meg; mindössze hatan hallgatták a professzort, az igaz, hogy figyelmesen, mert mind a hal hallgatója újságíró volt. Miután röviden elmondta a solresol eredetét, történetét, s hálás szavakkal adózott föltalálójának, Francois Sudre-nek, Gajewski előadta,

hogy a solresol 2660 szót ismer, amelyek valamennyien a zenei hanglétra hét hangjegyé elnevezésének kombinációjából származnak. Például a migrain solresol-nyelven: solsolredo; a magisztrátus: sisido. A kifejezések egyszerűsítése céljából a solresolisták szellemes formát alkalmaznak. Például ezt a mondatot: "Az ellenségnek nagyszámu katonája van", így fejezi ki: "Sidomi famisol famifare fasi", azaz szó szerint: "ellenségnek sok a katonája". De bámulatosan sokféle a nyelv használatának módja. A hét hangjegy jelzésére használatos hét szótagot (do, re, mi, fa, so, la, si) akár számjegyekkel is helyettesíthetjük; így: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7; lehet továbbá beszélni e nyelvet, vagy akár zongorán, hegedűn, kürtön hangoztatni, sőt jelek által és nagy távolságra közölni, helyettesítve a hét szótagot a szivárvány hét színével, akár zászlócskák lobogtatása akár megfelelő színű üveglapokon át bocsátott fénysugarak segítségével. A furfangos újságírók közül többen azt az ellenvetést merték megkockáztatni, hogy a solresol egy kissé lassú, vontatott nyelv, például a macska ezen a nyelven: faresimi. A tudós apostol azonban föltalálta magát, s azt felelte, hogy a vontatott lassúság éppen erényei közé tartozik e nyelvnek, mert hiszen meg van az írva, hogy a régi görög bölcs is azt tanácsolta az embereknek, hogy hétszer rágjálják meg a szót, mielőtt kimondanák. Az előadás végeztével így szólt tanítványaihoz a mester: "Famisol doni falafa?" ami annyit jelent, hogy: "Megértették az urak?" Majd ezzel vett búcsút tőlük: "Resolfa sisol" (a viszontlátásra). — Kíváncsiak vagyunk, hogy vajjon a solresol vergődik-e olyan elterjedtségre, mint az esperanto.

Ipari irányú tanfolyamok a székes fővárosban.

A technológiai iparmúzeum igazgatósága a kereskedelmi miniszterium intézkedése folytán az 1908–1909. évi téli időszak alatt a következő ipari irányú tanfolyamokat rendezi: 1. Üzleti fogalmazás, november, december és január hónapokban, hetenként kétszer (kedden és csütörtökön) este 7–9-ig. Tandíj: 1 korona. 2. Ipari számvetés és mérten elemi (kiváló tekintettel ezek ipari alkalmazására), november 4-től március 15-ig, hetenként két este (hétfő és szerda) 8–9-ig és vasárnap délelőtt 9–12-ig. Tandíj: 3 korona. 4. Szabadkézi rajzolás (ipari alkalmazással), november 4-től március 15-ig, hetenként két este (hétfő és szerda) 7–9-ig és vasárnap délelőtt 9–12-ig. Tandíj: 3 korona. E négy tanfolyam helyiségei a Wessellényi-utca 38. sz. alatti székesfővárosi polgári fiúiskolában lesznek. Ajánljuk szaktársaink figyelmébe.

Krómmérgezés a fotográfiai másolóeljárásnál.

Az újabb keletű fotográfiai másoló eljárások között van egy-kettő olyan is, amely a papiros rétegének kettedkrómsavas káliummal való érzékenyítését teszi szükségessé. Ilyen eljárások a régebben ismert pigment-eljárás kivül a gummitípiá, az ozotípiá és az ozobróm s legújabbban az olajnyomat-eljárás, amelyeknél a látszólag ártalmatlan, de valójában nagyon káros hatású krómsavra elkerülhetetlen szükség van. Teljesen eltekintve az arra különös hajlammal bíró egyéneknél keletkezhető bőrbetegségektől, vérses hatású lehet a krómsav az oly esetekben, ha kezünk megsérül, vagy valami seb van rajta. A mérge a legcsekélyebb karcoldódáson is behatol a bőr alá, s gyorsan terjedő, fölötté fájdalmas betegségeket veti meg az alapját. E baj ellen sok óvó intézkedést és sok ellenszert javaltak már, de teljesen célravezető nem igen akadt közzöttük. Egy amerikai orvostanár nem régen a newyorki vegyszerek ipartestületében a krómsav révén keletkezett betegségek gyógyítására, illetve a baj megelőzésére olyan módszert ismertetett, amely a legteljesebb figyelmet érdemli. Hosszabb megfigyelés után ugyanis rájött, hogy az olyan gyárakban, ahol a krómsav mellett ólomsókat is készítenek, az esetleg krómbetegségben szenvedő munkás, amint áthelyeztetett abba az osztályba, ahol az ólomsókat gyártják, rövid idő alatt kigyógyult a bajából és ismét egészséges lett. A sebekbe ugyanis lecsapódt az ólomsó, amely a krómsavval együtt ólomkrómattá változott át, a mérgezés eredő okát hatálytalanná tette. E tapasztalatot okulva rászoktatták a beteg munkásokat arra, hogy fájdalmas sebekkel borított kezeiket naponta kétszer-háromszor mossák nátriumsulfit-lúggal, s e módon kigyógyították a súlyos bajból azokat is, a kik már hónapok óta kínlódtak a betegséggükkel. A krómmérgezés ellen tehát fölföldöztek végre a leghatásosabb ellenszert, amelyet mindenki jó eredménnyel használhat és amelyet alkalmazva ajánlatos mindenkinek, aki krómfürdővel dolgozik. Minden krómfürdővel való manipuláció után áztassuk kezünket öt százalékos savanyú nátriumsulfit-lúgban, amely minden jobb fotóüzletben beszerezhető. Szükség esetén magunk is előállíthatjuk, oly módon, hogy jegeces nátriumsulfitot vízben feloldunk és ezt tiszta kénsavval savanyítjuk. E módon sok bajt megelőzhetünk.

Fényképészeti szaktanfolyam a fővárosban.

Fényképészeti szaktanfolyam indul meg Budapesten, s máris rendkívül érdeklődés mutatkozik iránta úgy a kezdő, valamint a már képzettebb amatőrök körében is. A tanfolyam ugyanis két részből áll, melyek közül az első a kezdők részére már november elsején, míg a haladottabbak kurzusa január tizenötödikén fog megnyílni. Mindkét tanfolyam hallgatói kiváló szakemberektől nyerik majd kiképzésüket. A kurzusokat a Magyar Amatőrök Országos Szövetsége rendezi, s azokon nemcsak tagok, hanem tanulni vágyó más amatőrök is részt vehetnek. Prospektust az Amatőr-Szövetség titkárságától (Városház-tér 3–5) kell kérni.

Baktériumok a bankókon meg a könyvekben.

A tudósok gyakran rámutattak azokra a veszedelmekre, amelyekkel a minden tárgyra ráragadó baktériumok fenyegetnek, s különösen a régi és piszkos papírdarabokat, könyveket meg papiros-pénzt tartják fölülte alkalmasnak arra, hogy rengeteg baktériumai útján a különböző ragályos betegség terjesztője legyen. Ez bizonyos mértékben magától is értetik, de azért a piszkos bankóban még sem szabad ellenséget látnunk; legalább az amerikai orvos-szövetség hivatalos közlönye ezt hangoztatja. A Yale-University egyik tudós tanára ugyanis huszonnegy bankót szedett össze, amelyek a piszkosság tekintetében nem hagytak semmi kívánni valót, s megvizsgálta, hogy mennyi és milyen baktérium él egy-egy bankón. Kitudott, hogy úgyszólván csak egyetlen egy baktériumfaj, az úgynevezett staphylococcus tenyészik a papiros-pénzen. Érdekes, hogy a legpiszkosabb bankón csak 38 000 bacillust talált, míg az aránylag legtisztább bankón 405 000 volt. Ez onnan van, hogy a baktériumok mennyisége nem annyira a piszkotól, mint inkább a papiros felületének az érdességétől függ, mert érdes felületen a bacilluskok könnyebben ragadnak meg. Egészben véve ennek az újabb vizsgálatnak az eredménye igen megnyugtató, mert a papiros-pénzen ragadt baktériumok többnyire olyanok, amelyek az emberi szervezetre nem veszélyesek, s amilyenek a levegőben is igen nagy mennyiségben előfordulnak.

A művészet térfoglalása a nagyvárosi utcán.

Berlin fő forgalmi útvonalainak közelében, a Leipziger-Strasse meg a Friedrichsstrasse mellett érdekes újítást látnak az épülő házak körül. A föltétlen szükséges építőterület magas és szilárdan elhelyezett deszkakerítéssel van körülvéve, amelyet a legváltozatosabb festmények és rajzok borítanak. Nem ráragasztott hirdetések ezek, hanem közvetlenül a nyers deszka meglehetősen rutinnal és nem minden művészi érzék nélkül alkalmazott reklámfestmények. Az azelőtt kopott, piszkos, szürke színekben disztelenkedő kerítések tarka-barka festményekkel ékesek, amelyek éppen újságuknál fogva magukra vonják a közfigyelmet, s így a reklámot minden föltűnő plakátnál jobban szolgálják. A berlini közönség hamarosan megértette és méltányolta a kísérletek művészi oldalát, s ma már annyira számon tartja az újítást, hogy a forgalmasabb utcákon egy-egy új, az előző éjjel elkészült reklámfestmény előtt másnap reggel szinte forgalmat megakasztó csoportosulások támadnak. De nemcsak ebben az irányban látjuk a művészi szükséglet kielégítését. A vendéglők és sörözők egyszerű patronfestéssel díszített falai lassankint helyet adnak nagyobb igényekkel föllépő díszítéseknek. Faburkolat vagy freszkó borítja, s ha egyelőre sok kezdetleges, sőt néha neveltséges kísérlet is figyelhetünk meg ezen a téren, tagadhatatlan, hogy a művészi enteriőrök iránti érzék fokozódik, s ha egyelőre tökéletlenül is, de iparkodnak a művészi igényeket kielégíteni. És már maga ez is bizonyos eredmény. A nagyobb és előkelőbb csarnokok falai és berendezései már művészi munkát mutatnak, s ez lassankint áterjed a kisebbekre is. A Rheingold-palota — amelyben Brunó Schmitz, a németek egyik legnagyobb képzőművésze, a művészi munkának oly nagy tömegét mozgósította, aminőt még soha a prózai cél szolgáló vendéglő nem látott — a művészetet megbecsülő, tehát erősen fejlődő közfizetésnek ragyogó bizonyága. Mert az minden kétségen felül áll, hogy csak az üzletet tekintő sörgyár ilyen óriás költségekbe csupán a közönség kifejezett kívánságára és annak kedvéért ment bele.

A New-York Herald palotájának berendezése.

Egy magyar újságíró megnézte a New-York Herald palotáját és annak berendezését. Négy utcára néző elegáns épület. Hatalmas üvegtábláin keresztül látni a háromemelet magasságú rotációs gépeket, amelyeknél nagyobb nincs a világon. Éjjel egy óra és fél kettő körül kezdenek el működni a gépkolosszuszok, akkorra készen van a lap: a reggeli első kiadás. A New-York Herald palotája előcsarnokában van a legfontosabb helyiség: a hirdetések földadása. Vagy harminc-negyven ablak, amelyeknél a késő éjjeli órákig adnak föl hirdetést. Szombat este olyan életveszedelmes a tolongás, hogy rendőrséget kell hívni, s sokan nem is tudják már elhelyezni hirdetésüket. Pedig ez a mulatság nem olcsó öröm. Egy hirdetési oldal ára kétezer dollár, a mi pénzünk

szerint tízezer korona. Ünnepeken pedig negyven-ötven hirdetési oldala is van a Heraldnak. Tessék ezekből a számadatokból összeadni, szorozni és kivonni a tulajdonos, Mr. Bennet hasznát. Az előcsarnokból az emeletre lehet jutni az editorhoz (nálunk szerkesztő). Ha valaki az utcán valami érdekes eseményt lát vagy valami fontos dolgot tud meg, fölkeresi egy újság editorát, s elmondja neki, hogy tud valamit. Ez kihívati egy riportert, az illető jelentkező elmondja titkát, megkapja tiszteletdíját — minimum négy-öt dollárt — s az újságíró be megy és megírja a hírt. Egy hatalmas teremben talán harmincan dolgoznak. Mindenkinek íróasztalába erősített írógépe van, minden asztalon külön telefon és az írógépek szakadatlanul kopognak, a telefon szüntelenül csönget. A folyosókról nyílnak a rajzolók szobái, vagy hat-hét, azontúl az expedíció és könyvtár. Nincs segédkönyv a világon, amely itt ne volna meg; mindenkiről és mindenről mindent egy pillanat alatt megmondanak. Két hatalmas szekrény kiváló emberek előre kiszedett életrajzával van tele. Különös nesz hallatszík az egyik tereméből. Mintha hatalmas acélpókok futnának acélpókhálókon. A távirógépek. Vagy ötven távirógépe egy szobában, híreket se állam, se rendőrség nem ellenőrizheti; itt fut össze az egész világ minden érdekessége. Mr. Bennet, a mérhetetlen hatalmu ura, Párisban él és külön kábelben minden éjjel megtelegrafálják neki a Herald minden egyes sorát. Tudta nélkül egyetlen betű se jelenhetik meg. Nagy, külön termük van a sporttudósítók-nak, majd külön időjelző szoba, ahol a Herald szakembere ül gépei között; külön termük van a színházi referenseknek is. A nyomdában állítólag kétszázhetven szedőgép van, s kilencszáz az alkalmazottak száma. Külön látványosság a fotográfia, ahol hatalmas fényképezőkkel veszik le a képekről, rajzokról azokat a színes mókákat, melyeken az amerikaiak jól tudnak mulatni.

Sajtóállapotok Boszniában s Hercegovinában.

Ami a boszniai és hercegovinai sajtóviszonyokat illeti, bár nem valami fényesek, de megvannak valahogy. A mult esztendőben öt napi lap jelent meg Boszniában. Ezek közül három szerbhorvát nyelven, kettő meg németül. Olyan újság pedig, amely hetenkint vagy havonként jelenik meg, egész csomó akadt. A magyar nyelvnek persze ezekhez a lapokhoz semmi közük sem volt. Az újságírók azonban nem voltak olyan jó helyzetben, mint a mi polgári lapjainknál dolgozók, mert néhányat közülük több évi várfogságra ítélték, aminek azok, akik a hírlapokért nem igen lelkesednek — ilyenek pedig nagy számmal vannak — tán örülnek is.

Iparművészeti szakiskolák rajzainak kiállítása.

Az asztalosmesterek és segédek között folyó viszálykodás miatt az Iparművészeti Társulat ezidén nem fog karácsonyi kiállítást rendezni. Helyette az Iparművészeti Múzeum nyit nagyszabású kiállítást, amely Anglia, Franciaország és Amerika rajzoktatását és az iparművészeti szakiskolák munkáit öleli föl. Ez alkalommal kiállítják a londoni művészeti versenyben arany- és ezüstéremmel kitüntetett munkákat is. A London városának igazgatása alatt álló iskolák, a legnevesebb angol vidéki városok iskolái, Páris város és New-York szakiskolái fognak eredményeikkel szerepelni. Az érdekes kiállítás december elején nyílik meg.

Magyar újság szerkesztő száz esztendő előtt.

A *Szinypei József* szerkesztésében megjelenő "Magyar írók élete és munkái" című nagyszabású műnek most jelent meg 111-ik füzete, mely a Szabó és Szalay nevek közé eső írások foglalkozik. Közöljük belőle kivonatossan a következő kis életrajzot: "*Szatsvai Sándor* (esztelneki), hírlapíró és szerkesztő, született 1752-ben Vécsen (Maros-Torda vármegye); előbb a kolozsvári, majd a debreceni református kollégiumban tanult, némely adat szerint a bécsi egyetemet is látogatta és rövid külföldi utat tett Német- és Franciaországban. 1779-től Pozsonyban maradt, ahol Rát Mátyás mellett részt vett az akkor (1780 január 1-én) megindult első magyar hírlap, a Magyar Hírmondó szerkesztésében, illetőleg írásában; 1784 szeptember 24-én átvette a lap szerkesztését is. 1787 június közepén meghasonolván Paczkóval, a lap kiadó-nyomdászával, a laptól megvált, Bécsbe ment, s ott kiadta a Magyar Kurír 1786 július 1-től (az első száma még Pozsonyban kelt); ez a hírlap is, mint az előbbeni, politikai és vegyestartalmú volt és kis nyolcadrétben, hetenként kétszer jelent meg hónapos mellék-lapjával, a Magyar Músvál együtt; a két lapot 1792 végéig szerkesztette. Élénk tollú hírlapíró volt, lapjában sokat tett a nemzetért önérzett fölélettel, de kritizáló hajlamával sok ellenséget szerzett; szabadelvű irányáért tiltotta el J. Ferenc császár kormányja a Magyar Kurír szerkesztésétől és kellett távoznia Bécsből. Kolozsvárt telepedett le, ahol szintén a műveltségnek és nemzeti nyelvnek volt a terjesztője. Írt csípős satirikus verseket is a Blumauer modorában, többnyire névtelenül; hírlapjának számai végén is Sz. S. jeggyel jelezte nevét. Röpirataiban *Szaitz Leó* egri szerzetesnek erős polemikát folytatott. Meghalt 1815. esztendőben".

A könyv-alak centiméterben való megjelölése.

A francia könyvnyomtatók formátummeghatározásai olyanok, hogy pusztán csak a tiszta, vagy már ugyan nyomtatott, demég össze nem hajtott ívkekre vonatkoznak. Ilyenek például a Jésus, colombier, soleil stb. megnevezések. Ezek a megszokott formátumok. A könyvnyomtatók meg a könyvkereskedők például úgy határozzák meg a könyvek nagyságát, hogy azt mondják: "in-8 Jésus", "in-8 colombier" stb., s ezzel — ha nem is ugyan pontosan — megjelölik, hogy mekkora nagyságú ívkekre nyomtatták a könyv 16–16 kolumnáját. Az összehajtott ívkekre, tehát amelyeknél a könyv alakot kezd öltetni: az ilyenféle megjelölések már nem alkalmazhatók. A franciákon kívül sehol sem találjuk immár a formátumok ilyen közelebbi meghatározását. Az angol, német, olasz, osztrák s jó magunk is egyszerűen negyedréti, nyolcadréti stb. könyvekről beszélünk. Ami a papirosformátumok elnevezését illeti, az angolok és olaszok megtartották a régi patriarkális időkbeli maradt technikus terminusait, de a könyvformátumok meghatározására nem azokat használják. Minálunk meg Ausztriában már jó ideje számozással jelölik a papirosnagyságot; a régi elnevezések (bélyeg, dicasterial, lajstrom, medián, regál, imperiál, olifant) mind jobban tűnedeznek a közhasználatból, s ha hébe-korba halljuk is őket, kizáróan csak az összehajtatlan nyomtatópapirosra vonatkoztatva mondják, nem pedig a könyv alakjára nézve is, mint például Franciaországban.

A könyvformátumok nagyságának meghatározása azonban nálunk sem pontos. A könyvárús a maga prospektusaiban csak nyolcadréti meg negyedréti könyveket ismer, s legfőképpen a nyomdászal stb. való érintkezésekor használja azt a valamivel szűkebb, de azért még éppen nem pontos meghatározást, hogy kis nyolcadréti, nagy nyolcadréti, lexikon-oktáv stb. A mi formátum-elnevezéseink rosszabbak tehát még a franciáknál is. Mert hogyha a francia könyvkereskedői prospektusokban az áll, hogy "in-8 Jésus", akkor a jó szakember tudhatja, hogy az illető könyvet 55 : 70 (petit-Jésus) vagy 56 : 75 centiméteres (grand-Jésus) nagyságú ívkekre nyomtatták, tehát egy kis fejfértéssel kiszámíthatja, hogy körülbelül mekkora méretei lehetnek a könyv egyes oldalainak.

Minálunk azonban a quart, oktáv, harmincketredét stb. meghatározás nagyon tág valami. Van például olyan oktáv alakú könyv, amelynek szélessége tizenegy centiméter, de van olyan is, amely tizenöt centiméter széles és mégis csak oktáv a neve. A szakember is, laikus is tehát abban a bosszantó helyzetben van, hogy a mostani formátum-elnevezésekből nem is sejtethi, mekkora lehet az a könyv. Néhány év előtt vidéki könyvárúsaink egyike azzal lepte meg kartársait, hogy prospektusaiban a könyvek formátumát mutató 8' és 4' jelzéseket elhagyta és egyszerűen centiméterekben (így pl. : 16 : 25) mondta meg a könyv nagyságát. Mekkora föltűnést okozott ez az újfása! Mindenki dicsérete érte; mindenki belátta, hogy mennyivel könnyebben érthető az ilyen módon való meghatározás; de tudunknak eddig senki sem utánozta az érdemes könyvkereskedőt. A méterrendszer ismerete és a régi hosszúsági mértékeknek azzal való fölcserélése mindig szélesebb körben terjed. Hiszen még csak a közelmúltban is rófszámra mérték nálunk a szövetet meg a pántlikát; most meg már a legegyszerűbb falusi ember is méterekben beszél. A régi mértékekhez ragaszkodó országokban pedig, így Nagy-Britanniában meg Oroszországban, már ugyancsak unják azt a sok zavart, amit a maguk hosszúsági mértékkel való elszigeteltségük okoz.

A könyvnyomtatásban, s egyáltalában az egész könyvpiarban is, szélteiben terjed a métermérték használata. A betűrendszerünknek is ez már az alapja. Az egységes hosszúsági mérték, a métermérték nélkül nem is lehetett a betűrendszert egyformává tenni, mert a láb, amelyet a régi szisztemák megalkotói alapul vettek: minden országban, sőt országrészenként is különböző hosszúságú volt. Didotnak és Bertholdnak a tizes számításu alapuló méterrendszerre kellett támaszkodniuk, mikor szisztemájukat, a mind szélesebb körben terjedő, s a régi betűrendszereket nem sokára végképpen kiszorító úgynevezett francia szisztemát megalkották. De nemcsak a betűrendszerünkben szerepel már — bár némiképpen rejtetten — a méterrendszer. A nagy közönséggel való érintkezésünkben lépten-nyomon elő kell vennünk a mérpalcikát, hogy a centimétereket ciceróra átszámítsuk. Mert a megrendelő nem ismeri a mi cicerós számításunkat; ha valaminek az alakját, nagyságát akarja meghatározni: centiméterben teszi azt. Ha a cinkografussal, vagy más rokon mesterség emberével van dolgunk: hiába mondjuk neki, hogy például 18 ciceró széles legyen a kilisé, ő azt meg nem érti. Egyesegyedül centiméterekben beszélhetünk vele. A modern mesterszedő, de meg a faktor is, egy napig sem lehetne meg manapság a centiméteres mérpálca nélküli, akkora szüksége van rája. Amint hogy a papirosgyárosok szépecskén álltértek a papiros-íveknél centiméteres számítására, azon módon áttérhetnének a könyvkereskedők is, meg a nyomdászok is a könyvnagyságoknak centiméterekben való megjelölésére. A papirosgyárosok akciójára annak idején azért volt szükség, hogy megszűnjenek az a tömérdek zavart, amit a régi elnevezések okoztak; nekünk meg a könyvkereskedőknek szinte volna ilyen alapos okunk a centiméterekben számító rendszer behozatalára,

Mikoriban találták föl a ceruza készítését?

A Budapesti Hírlapban olvassuk: "Az írás mesterségében oly nagy szerepet játszó ceruzának, plajbásznak, körülbelül kétszázötven éves múltja van. A rómaiak és görögök még nem ismerték. A rómaiak ugyan használtak ólomkorongot: a praeductát, pergamenjeik vonalozására, de írásra nem alkalmazták. A IX. században az olaszországi rajzolóművészek használták először a praeductából készült vékony ólompalcikákat. Ezeket az ólompalcikákat akként készítették, hogy forró ólomot fedőnádba öntöttek és lehűlés után a nádból kifejtették. Hogy a lehűlés gyors legyen, a nádszálat vízbe állították s úgy öntötték bele a megolvastott ólomot.

Később az ólompalcikákat ki se vették a nádból, csupán a végét hegyezték meg. Minthogy a nádat nagyon nehéz faragni, a nád helyett fát használtak. Fapalcikák belét tüzes dróttal kiégették és ólomot öntöttek bele. A XIV. század vége felé az ólomot ónnal keverték, még pedig két rész ólomhoz egy rész ónt adtak és így összekeverve olvasztották meg. Ilyformán a papirosra írt betűt és rajzot könnyebben lehetett kitörölni, eltávolítani. Ezzel az ólom-ónkeverékkel készült szerszámmal rajzoltak a leghíresebb rajzoló, így Dürer, Holbein és mások. Azonban 1665-ben az angolországi Cumberland grófságban, Borrowdale-ben grafito fedeztek föl, amely rajzolóra és írásra kitűnően bevált. A grafitot óvatosan repezítették a bányákban, négyyszögletes vékony rúdakra fűrészelték és papalcikákba foglalták. Kezdetben ezeket a belsejét is tüzes dróttal fűrték ki, vagy pedig két darabból készítették és a grafit helyét kivájták vagy kiégették és így tették bele a grafitrudacsát. Hogy ide-oda ne mozogjon, a grafitot megnyezték és úgy ragasztották bele a fába. Kezdetben a grafit-írón a legrágább írószerszám volt, mert egy font grafit száználvolcan koronába került. Azonban a tiszta grafit Borrowdale-ben hamar kifogyott és így kénytelenek voltak a tisztátlan anyagot is fölhasználni. Az illető anyagot megdróttal, kénnel, ennyvel vagy vízahőanyag-oldattal keverték és így összenyomva palcikká alakították. Ilyen anyagból más országokban, Francia- és Németországban is kezdtek ceruzát gyártani. Stein faluban Nürnberg mellett több mesterember foglalkozott ceruza-készítéssel. Ezt bizonyítják az 1726. évből származott templomi könyvek, amelyeket steini ceruzával írtak. A ceruza-ipar csak 1761-ben kezdett fölvirágozni, amikor Faber A. W. Steinben gyárat alapított. Néhány év múlva, 1766-ban Cornfeld gróf Settenbach-ban szintén alapított ceruzagyárat. Majd később, 1795-ben Hardtmuth J. cég Budweis-ban megalapította ismeretes gyárat, amelyben a különböző keménységű anyagall keverik, ami által puhább vagy keményebb lesz, ezután erős nyomással összetömörítik. Ez eljárással a Németországban készült ceruzát teljesen fölülmúlták és a használatból kiszorították. Csak 1816-ban a bajor kormány támogatásával alakult egy új ceruza-gyár Oberzell-ben, amely szintén különböző keménységű ceruzát készít. Az állami ceruza-gyár később, 1821-ben Rehbach tulajdonába ment át. Grafitbányák fölfedezése után más országban is alakultak írógyárak. A csejloni grafitot a Faber-cég vásárolta meg, a kanadait az Egyesült Államok dolgozák föl. Legújabb időben Nürnbergben négy-ötezer munkás foglalkozik a gyárakban a különböző színű ceruzák készítésével, s éventék háromszáz millió ceruzát gyártanak kilenc millió márka értékben. Hazánkban is alakult ceruza-gyár, amely a külföldi gyártmányokat kiválóan gyors tempóban igyekszik kiszorítani."

Írószerszámok monopoliuma a régi időkben.

Mai napság, a mikor az adójövedelem fokozásának mindenféle módján törik az emberek a fejüket, cseppet se csodálkozhatunk annak a német embernek a tervén, a ki azt ajánlja, tegyék a papirosgyártást állami monopoliummá. Az ötlet legfőképpen annyiban új, hogy ósrégi. Aurelianus római császár ellencsászárja Firmus, ugyanis kinek sikerült Egyiptomban fölkelést támasztani, megszakított Rómával minden összeköttetést és zár alá vette Egyiptom egész papirosz-termését. Az érte befolyt összeg igen jelentékeny volt, mert Egyiptomban akkor valóban megvolt a papirosgyártás monopoliuma, mellyel az imént említett német mint eredeti ötletével állott elő. Az egész római birodalom papirosának ára Egyiptom papirosz-termésétől függött, mely ha rossz volt, nem volt Rómában papiros és megakadt a hivatalok érintkezése, mert nem tudták a polgárok mire írni a császári hivatalokhoz intézett tömérdek nyugtáikat és jelentéseiket. Ilyen papiroshiány volt különben már Tiberius alatt, amikor a szenátus kénytelen volt külön biztosokkal kiszolgáltatni Rómában a legszükségesebb papirost, valamint a Ptolemaiosok alatt akárhányszor, akik saját rabszolgáikkal állították elő és hozták forgalomba s akik sokszor merő spekulációból szorították meg a papirosforgalmat, csak hogy minél magasabb áron adhasanak tul a portékájukon. Varro is megemlékezik egy önkéntelen író- és tudós-írájkról Pergamóban. A Krisztus előtti második században történt ez az eset, mikor az egyiptomi király megtiltotta az értékes papirosz kivitelét. Hogy a római kormány ilyen kellemetlen helyzetbe ne jöhessen, bérbe adta a papiros-monopoliumot vállalkozóknak, akiknek saját érdekében állott, hogy minél több

papirusz-növényt ültessenek és papírost gyártsanak. Mivel azonban a logvasztás évről-évre emelkedett, a császár Egyiptom szigorú köteletségévé tette, hogy Rómába bizonyos előre meghatározott mennyiséget okvetlenül szállítson, még ha máshová nem is jut. Csak így tudott Róma a spekuláció garázdálkodásának nyakára hágni. Nagy raktárakat építettek Rómában, a horrea chartariá-ka, ahová az Egyiptomból hajón hozott papírost elhelyezték; külön császári hivatalt szerveztek az élére, mely a papiroskereskedők szükségletéről is gondoskodott. A papiros árára nézve, sajnos, nagyon kevés adatunk maradt, abból is csak egy a hiteles, az, amelyik arról szól, hogy félsz papiros Aténben Krisztus előtt 407-ben mostani pénzértékünk szerint körülbelül négy korona volt, amiből egyuttal kiviláglik az is, mennyire drága cikk volt az időtájt. Még Krisztus előtt 232-ben se tudott Kleantes, a stóikus iskolának egyik kimagasló alakja magának papírost szerezni, melyen tanait megörökítse, hanem meg kellett cserépekel elégednie. A mindennapi életben még századokon át megmaradt a cserép mint papiros-helyettesítő; osztrakosznak hívták, nyugtát, egyszerű levelet csak ilyenre írtak, mert a papiros méregdrága volt. Olcsóbbá csak akkor lett, mikor föltalálták a pergament.

Ha az áráról nincs is elegendő tájékozódásunk, annál több adat maradt ránk a papiros fajtáit illetően. Finomsága, színe és alakja szerint osztályozták. Legjobb fajtája volt a régi egyiptomi-aknál a hierarkiai, vagyis papí papiros, melyre eredetileg csak szent könyveket írtak. Helyébe Rómában az úgynevezett Augustus-papiros lépett; a császárné tiszteletére Livia-papírost is gyártottak. Gyengébb minőségű volt az úgynevezett amitéátrum-papiros, mely nevét onnan vette, hogy gyára az alexandriai amitéátrum mellett állott; tizenhat centiméter széles és valamivel magasabb volt és általános használatra szolgált. Ez utóbbi fajtát azután valami Fannius nevű római kereskedő nagy mennyiségben vásárolta, maga föltalálta módon megjavította és saját neve alatt hozta forgalomba. Kedvelték a Saisz-papírost is, melyet gyártása helyéről kereszteltek el; volt végül egészen durva kereskedelmi papiros is, melybe árut csomagoltak. Mikor Claudius császár lépett a trónra, új alakot szabott meg, melynek szélessége huszcentiméter volt, ez a Claudius-papiros lett azután egészen általánossá. Még Diocletianus alatt is megvolt a papiros-monopólium, sőt még a bizánci császárság is eltiltotta a papirosnak magánember által való gyártását. Így uralkodott a római császári papiros egészen a Krisztus urunk halála utáni hetedik századig, amikor az arabok a kínaiaktól eltanult és még most is divó papírost gyártani kezdtek, s a régi papírust a feledés homályába döntötték. Sokáig azt hitték, hogy az ilyen régi papírust egyike lesz a legdrágább ereklyéknek, de 1752-ben a Herkulánium kiadásakor és később Egyiptom homokjában annyit ástak elő, hogy manap már jóformán minden valamirevaló múzeumban van belőle.

A lapok szövegrészében való reklámozás.

A közönség egy részéhez hirdetésekkel nem férhetni; az ilyenek számára a spirítust raffinálni, finomítani kellett. Azon vannak tehát a hirdetőik közül sokan, hogy áruikat, könyveiket, művészi képeiket magában a hírlap szövegrészében is szerepeltessék, ahol azután a közönség úgy tekint a magasztalást, mint egy jól értesült, részrehajlatlan harmadik személy véleményét. És mennél többször történik ez, annál hathatósabb; ezt nevezik tulajdonképpen reklámnak. Ezt egyszer-másszor megteheti egy-egy munkatárs hozzájárulásával, de többnyire meg kell nyerni az ügynek a lap tulajdonosát, szerkesztőjét is, ez pedig már költésébe kerül, de a vállalkozó szellem nem riad vissza ily csekélységekől. — A reklám a legjövődelmesebb hírlapi cikk, melyért nemhogy fizetni kellene, hanem még azért fizetnek, hogy fölvegyék. Pl. ha valamelyik bankár vagy bank kölcsönt akar kötni, azok gondja a nagy lapoknak ingyen részvényeket küldeni, hogy azok a közönséget megdolgozzák. Így mikor Rothschild az osztrák északi vasutat átvette, valóságos díjgyűzékét állapítottak meg a hírlapok számára: egy jelentésért az udjónások vagy vegyesek között öt részvény, egy tudósításért az értekezések között húsz részvény, egy vezércikkért ötven részvény. Dr. Veron, a francia rang, maga szabta meg az ár és százötven részvényt követelt Rothschildtól. Rothschildék leszállították százhuszra. Meg is adták az árát! Veron úr menydörögni kezdett lapjának Olimpusáról. Rothschild mint istenföld ember megértette a magas szózatot, és sietett a levont negyven részvényvel megengesztelni a haragos Jupitert. Ugyanez alkalommal még más, sokkal egyszerűbb, de szíjas emberek is iparkodtak lekenyerezni, így a többi között egy trombitakészítőt Rothschild meghítt ebédre, s annak asztalkendője alá is csúsztatott egy-két részvényt. A konc megtette hatását! Az eredmény fényesen ütött ki. A részvények drágán elkelték, de csakhamar irtózatosan leestek: a magas bank fél milliárral retírált, miből az oroszlánrészt természetesen Rothschild húzta; a kis részvényesek valamennyien tönkre jutottak. A sajtó lármájára ezer meg ezer vigyázatlan béka beleugrott. A nyereszkedés posványába; a gólya, a posványok királya, mind elnyelte irgalmatlanul. — Mikor az osztrák hitelintézetet alapították, bizonyos Richter ur, az igazgató-tanács megbízásából, beállt

a vén Presse-nél társtulajdonosnak Zang mellé. Hozománya 160000 frt volt; a társtulajdonosság másfél évig tartott és 1858-ban ért véget, mikor aztán Richter úr felmondott, és visszakapta 160000 írtját, de ott hagyta Zang urnak minden nyereségét, melyet azon idő alatt a Presse hajtott. Kérdés már most, mire kapta Zang úr a borzasztó összeget? Erre a következő feleletet adják a tények: 1. a hitelrészvényeket 200 írtjával bocsátották ki, 2. akik e részvényeket özönével összevásárolták, minden áron föl akarták csilgáznai azok értékét, és csakugyan egész 400 írtj emelkedtek; 3. e fölcsilgásában a "közvéleménynek", vagyis a sajtónak kellett segédkeznie, és az újság-olvasók fejét telekibálni, hogy ezek meg ezek a papirosok igen jók, igen jövődelmesebbek; 4. tény, hogy a közönség borzasztó mód vette azokat a jó papirosokat; és éppen oly borzasztó mód vesztek, valamint az eladó Rothschild-csoport borzasztó nyereséget rakott zsebre.

Az első papirosból épített ház New-Yorkban.

Néhány nap mulva Amerikának új nevezetessége lesz: New-Yorkban befejezik az első papirosház építkezését. Banderjungen Henrikné asszony megbízást adott egy japán építőmesternek, hogy a japán szogi (nyári lakás) mintája szerint építsen neki egyik birtokán papirosház nyaralót. A háznak csak a gerince van fából, a többi része vastag, préselt, vízálló papirosból épült. A falai széttolhatók és a forró nyári napokon az egész házat ki lehet nyitni, hogy a hűsítő szellő bejárhassa. New Yorkban a legnagyobb érdeklődéssel viseltetnek a papirosház iránt. Ha ez a ház az idő viszontagságainak teljesen ellenáll, akkor a mintája nemcsak Amerikában, hanem Európában is meg fog honosodni, mivel a fölépítése gyorsan megy és az ára olcsó, s még egy haszna van a papirosháznak: könnyen szétszedhető és egyik helyről a másikra vihető. — Különbön nem ez az első nagyobb szabású dolog a papirosból való építkezés terén. A greenwichi csilágvizsgáló kupoláját már húsz év előtt papirosból csinálták.

A cukornád fölhasználása a papirgyártásban.

A cukortartalmától megfosztott cukornádnak, az úgynevezett megassznak cellulózra való földolgozásán már igen sokan fáradoztak, de mindeddig eredmény nélkül. Egy trinidad cukorültetvényes és vegyész, Bert de Lamar két évi kísérletezés után olyan eljárást dolgozott ki, melynek segítségével a megasszok aránylag kevés költséggel jó papiros állítható elő. Cukorgyára szomszédságában négyszázezer korona befektetéssel papirosgyárat építtek, melyben az ő eljárása szerint dolgozzák föl a cukornádhulladékot. Miután a cukornádat háromszori sajtolásnak vetették alá, a megasszt automatikus szállító készülékek segítségével a papirosgyára szállítják, hol néhány órán át főzik. A megfőtt anyagot malomkövek közt megörlik, azután a rendes papirosgyártó gépek segítségével dolgozzák föl. A trinidad gyár tízenöt tonna papírost termel naponként. A nádcukoriparra nézve ez a találmány igen fontos a megassznak jó áron való értékesítését teszi lehetővé. A megasszt eddig csak fűtésre használták. Míg azelőtt egy tonna megassznak értéke kilencedfél korona volt, addig ma cellulóz-pép alakjában százhusz korona értéket képvisel tonnáinkint. A találmány másik előnye az, hogy a cukor-campagne befejezte után is lehet foglalkoztatni a munkásokat, sőt ha a megassz mennyisége nem bizonyul elegendőnek egész évi munkára, akkor ez az eljárás más trópusi növényeknek, a banánnak, parafűnek stb. földolgozását is könnyen lehetővé teszi.

A papiros használata törülő gummi gyanánt.

Nyomdabéli munkálkodásunk közben is gyakorta előfordul, hogy törülő gummiral volna szükségünk, de az bizony nincsen a kezünk ügyében. A zavar ilyenkor meglehetősen kellemetlen, pedig ugyancsak könnyen segíthetünk rajta. Egyszerűen veszünk egy darab tiszta simatlan fehér papírost, s megnedvesítve összegyűrjük, mire a törülő gummihoz hasonló módon használhatjuk még tintafoltoknak az eltávolítására is. — A külföldi papirostechnikai újságok egyike minap a papiros ebbeli alkalmazhatóságáról írván, kutatások alapján kijelentette, hogy a puha papiros törlési célokra okvetlenül van olyan alkalmas, mint a jobb fajta törülő gummi, de szükséges, hogy a massa nedvességátalma egyenletes legyen az egész dörzsölődési fölületen. Ezt azonban lehetne biztosítani megfelelő mennyiségű glicerinnek a hozzáadásával. A papirosgyárosok e alp szerint jól tennék, ha a drága törülő gummit kiszorítandó, törlésre szolgáló glicerines papirosmasszáll gyártanának. Ennek keményebb fajtájához lehetne esetleg egy kevés nagyon-nagyon finomra iszapolt homokot is keverni, hogy a törülő gummi minden sajtáságot meglegyenek a papirosmasszában. Ugyanilyen jó szolgálatot tehet esetleg a kenyér- és zsemlye-ből is. Persze nem szabad sem egészen frissnek lennie, mert akkor elfenődik, sem pedig száraznak, mert akkor meg karcosja a papírost. A régiek már ismerték a kenyérből eme használhatóságát, s a törülőgummi föltalálása, meg szélesebb körben való elterjedése előtt főleg kenyérből használták a rajzok tisztítására.

Jegyzetek a sokszorosító-ipari anyagtanból.

Orleán. E vörösés sárga festéket az orleánia (*Bixa Orellana*) gyümölcséből nyerik. E fát, mely Dél-Amerikában vadon nő, a nyugot-indiai szigeteken gondosan művelik. Dió nagyságú tokgyümölcsök körülbelül ízf magot zárnak, melyek gyantemű vörösés sárga lisztes anyagba vannak beágyazva. E lisztes anyagot vízzel összekavarva, erjedésnek engedik át, amelynek befejeztével szitán átszűrik, s a lefolyt folyadékából lepedett anyagot, mely sárga és vörös festéket tartalmaz, a víz eltávolítása után befőzik, megsűrtik, azután lepény- vagy hengeralakokban összenyomkodva s gyékénylevelekbe csomagolva, még kellő nedves állapotban kereskedésbe bocsátják. Az áruba bocsátott festészetű orleánfesték külseje barnavörös, törési lapjain tűzvörös, ibolyaszagú, összehúzódó, ujjainkkal benyomható. A legtöbb orleánfestéket Guadeloupe és Cayenne szolgáltatja, de nem csekély mennyiségű jön Braziliából is. Az orleánt a selymfestésnél használják a narancsszín előállítására, továbbá festenek vele furnizot, olajokat, vaját és chester-sajtot is. — A sürtített orleánt még csak nem is régen színes metszeteknek a kifestésére is használták.

Quercitron. E festéket az északamerikai erdőkben növekvő festőtölgynek vagy citromtölgynek (*Quercus tinctoria*) külső héjálóját meg tisztított s porrá tört kergéből nyerik. Fel találója Bancroft dr volt 1784-ben. A legszebb sárga festőanyag, mely a festés minden ágában használható. Hordókban vagy (különösen a durvább fajtákat) zsákokban szállítják. Kivonala flavin név alatt ismeretes a kereskedésben. — Vízfestékül rendkívül alkalmasnak mondják.

Cinóber. A cinóber (vagy higanyszulfid) mint ásvány található nálunk Körmöcön, Selmecen, Dobszán, Rozsnyón, Gölnicen, Eperjesen, Zalatán, de nem valami nagy mennyiségben; külföldön Idríában, Almadenben, Kínában, Japánban; mint festéket mesterségesen állítják elő és pedig kétféle módon, ú. m.: 1. Nedves úton nyerik Brunner szerint az által, hogy 100 rész higanyt több órán át összedörzsölnek 38 rész kénvirággal, az így nyert tömeget hevítik 25 rész kálival s 150 rész vízzel 45 Celsius fokig, az elpárolgó vizet pedig folyton útpánthólják; körülbelül nyolc óra múlva elkezd a tömeg vörösödni, s amikor kellő fűző: vízzel gyorsan kimossák; tovább főzni nem szabad, különben a káli hosszas behatása folytán a cinóber barnulni kezd. Száraz eljárás szerint pedig oly módon, hogy a 42 rész higanyt és 8 rész ként apró hordókban forgatás által összekeverik; az így nyert fekete színű "aethiops mineralis"-t desztillálják; a párolt nyakában lerakódik a legtisztább cinóber, a szedőben pedig összegyűl a kéntartalmú, s ezt ubóul kell desztillálni. Holland eljárás szerint a fölles mennyiségben megolvastott kénhez higanyt adnak, a tömeget ki hagyják hűlni, szétlörve agyagfazekakba helyezik s homokfordóben hevítik, mindaddig, míg a fölösleges kén el nem száll; ekkor az edényt vasfedőkkel befedik s erősebben hevítik, mi által szublimálódik. — A cinóber porrá dörzsölve szép, kissé megvilágosabb hajú vörös színű, hevítve kék lánggal ég, a nélkül, hogy nyomot vagy hamut hagyva maga után. Mj által minden legkisebb hamisítás felismerhető. Hamisított ólompirral, mely felismerhető arról, hogy hevítésnél visszamarad, sósavval pedig fehér port ad; vasvörössel, mely sósavban sárga színnel olvad; krómvörössel, mely sósavval főzve mint fénylő vörös por marad vissza, sőt növényi és állati festőanyagokkal is keverik, ezek azonban az alkoholt megfestik, míg a cinóber változatlanul hagyja.

A cinóbert száraz úton nyerik Hollandiában, Idríában stb., valószínűleg nedves úton nyerik a kínaiak, mivel cinóberük rendszeren karmazsin-vörösbe hajú színű, míg az európai sárgás-vörös színű. A németek által készített vermillion néha megközelíti a kínait. A föllengítés által nyert cinóbert többnyire darabokban hozzák kereskedésbe. Használják pecsétviaszfestésre is, a világosabbakat azonban többnyire kénnel vagy pergamens fehérrel keverik. Ólomfehér által mindenki megfeketedik. A cinóber különböző nem mérges. — A könyvnyomtatásban a cinóbert ma már nem igen használják tiszta állapotban. Annál sűrűbben alkalmazzák azonban a vörös lakkfestékeknek, így a geraniumlakknak, brilláns lakknak stb. tűzeszebbé és világosabbá tételére.

Fernambukfia. E névvel több festőfajt jelölnek, melyek mindnyájan a Dél-Amerikában honos Cesalpinea fajok fájából valók, de legbecesebb közülük a braziliai fernambukfia (*Cesalpinea echinata*), melynek fakeménye a legtöbb festőanyagot tartalmazza. Színe sötét sárgásvörös, levegőn és világosságban meghalványul. Fájja a vízben alászáll, s igen jól csiszolható. Résztint 20–25 cm. vastag darabokban, részint ráspolvozott vagy őrölt porlakban hozzák a kereskedésbe. A kelet-ázsiai számpánia (*Caesalpinia Sapan*) nem tartalmaz azny festőanyagot, mint az előbbi. Legjobb a Sziam- és Bimasz-számpánia. Mindezeket általános néven vörös berzsenyfának is nevezik, mely elvezetés alá tartozik még a límafá Peruból és Chileből, a Szent-Mária-fa Közép-Amerikából, továbbá a jamaikafa az Antillákról stb., ezek mindnyájan brazilin nevű szintelen anyagot tartalmaznak, mely aljakkal vörössé lesz.

Használják a pamut-, gyapjú- és selymfestésnél és kelmennyomtatásnál a karmazsin, rózsapiros, bitor s amarant színek előállítására. E színek azonban kevésbé tartósak. — A sokszorosítóiparban használt festékek anyagában is előfordul olykor-olykor.

Szantálfa. A vörös szantálfa (*Pterocarpus santalinus*) hazája Cejlon és Kelet-India. Hasábkban hozzák kereskedésbe, színe sötétvörös, belseje világosabb. Világosabb fajtáját (*Caliaturia*) többre becsülik. Porrá őrölve a szantalint adja, mely gyantamérszeténél fogva vízben nem oldható, csak alkoholban, éterben és alkalikus folyadékban. Bútorfeningek, fopgornak, továbbá a bőr festésére stb. használják. Régebben nyomdafestékül használták.

Sáfrány. A sáfrány (Safflor) a bogács- vagy pórsáfrány (*Carthamus tinctorius*) megszáritott virága, mely Kelet-Indiában honos, de Kis-Ázsiában, Dél-Európában, s nálunk is termesztik. A virágszirmokat gömb- vagy lepény-alakokban összehűvelve hozzák kereskedésbe. Jóságának megítélésére a levelekkel ruganyosság és a szín élénksége szolgál irányadón. A sáfrányban kétféle festőanyag van: az egyik sárga és vízben oldható, de ezt mint hasznavehetetlent előltik; a másik vörös, csupán alkalikus folyadékban és borszeszben oldható s ennek neve kartamin vagy safflorkarmin, s igen nagy festőerővel bír. A kartamin, bár színe nem tartós, kelmefestésnél, selyem, gyapot, sőt vászon festésére is használják. A vízzel és szétdörzsölt fagygyúval elegyített kartamin kendőző, azaz pirostó szer. A kereskedésben szerepel: a keletindiai és perzsi sáfrány, apró lepény-alakokban; az egyiptomi vörösbarna darabokban; a spanyol sáfrány, mely ki nem mosott laza viráglevelekből áll. A magyar kimosott (nemestített) sáfrányt, különösen azt, mely Debrecen környékéről kerül, a kereskedők jóságra nézve az egyiptomival egy sorba helyezik. A sáfrányt régebben színes metszetek kifestésére is használták.

Minium (ólomvörös, mennige). A szép skarlátvörös színű miniumot, mely ólomnak s oxigénnek a vegyülete, a massicotnak (mely megolvastás nélkül nyert ólomoxid) levegőn hevítése, oxidálása által nyerik, s megőrlve különböző minőségben hozzák a kereskedésbe. Annál beceszebb, minél finomabb, minél élénkebb színű. A legfinomabbat ólomcinóbernek, ólompirnek, a téglavörös színűt pedig török miniumnak török vörösnek nevezik. Hamisítani szokták téglaporról, csiszoló-vörössel okrával stb.; a tiszta ólompirot jellemzi, az, hogy sósavval szép fehér színű porrá változik, a nélkül, hogy a sósav megsárgulna, mi ha megtörténik, vastartalmú anyagokkal van hamisítva. Használják máz, flintűveg és hamis nemeskővek előállítására, ragaszkeszítésre, kenceforrasztásra, alapfestékek (jelenleg gyakran csiszolóvörös pótolja), barna ólomhiperoxid gyártására, mely a gyufagyártásnál nyert alkalmazást. Régebben a legfinomabb ólompirot Anglia szállította, úgy hogy a finomabbat ma is angol ólompirnak nevezik; különben készit Német- és Franciaország, sőt Ausztria is. Igen mérges. Színes nyomtatófestékeink egyik legfontosabbika.

Sárgafa. A Nyugat-Indiában és Braziliában honos festő-szederia (*Morus tinctoria*) keménye, melynek festőanyagát, a morint a gyapjúfestésnél sárga és barna színek, a selymfestésnél s kartonyomásnál nemcsak sárga, hanem más színekverékek előállítására fordítják. Résztint darabokban, részint megőrlve kerül hozzánk.

Magyar sárgafa. E néven ismerik a kereskedésben s a külföldön a sárga szömörce (*Rhus cotinus*) zöldes-sárga, barna ezerezes fakeményét. Jelentékeny mennyiségű cseresav t e mellett egy sajtáságos festőanyagot: fuszint tartalmaz. Dél-Európa több tartományából, különösen Magyarországból s Tirolból szállítják.

Rezeda. A festő- vagy fogas rezeda (*Reseda luteola*) egész Európában, tehát nálunk is sokféle közönséges, vadon termő növény. Midőn a növény javában virágzik, gyökerestül kitépik, megtisztítják, azután árnyas helyen megszárogatják és végül kévékbe kötik, mely állapotban kereskedésbe hozzák. A jól kezelt rezeda világos zöld színnel bír. A festő-rezeda levelei és szárai szép és tartós sárga festékanyagot, luteolint tartalmaznak. Jelenleg azonban a quercitron a használhatóbb nagyobbreszt kiszorította. Legjobbnak tartják a franciaországit. A rezeda, quercitron és sárgafa iszapolt krétával kevert tímósózotet egy világossárga mázolófesték készítésére használják. — A most említett három festőanyagot azelőtt némely sokszorosítóipari festék szurrogátumál is használták, de a kátrányfestékek föltalálása és nagyobb arányú elterjedése következtében e jelentőségük szűnőben van.

Cinkfehér. A cinkfehér tiszta cinkoxid s rendszeren cinknek vagy cinkfogónek oxidálása által nyerik, fedőjere azonban csekélyebb, mint az ólomfehéré, de előnyösebben használható, miután kénhidrogéntartalmú levegőn meg nem barnul, különben maga a cink-sulfid is fehér színű. Nagy mennyiségben állítják elő Sziléziában és Belgiumban, különösen a belga Vieille Montagne társaság, mely négyféle cinkfehéret küld szét (50–100 kilogrammos hordókban), míg a sziléziait ugyanily súlyú ládákból szállítják. Használják pedig víz- és olajfestékül, a gyógyászatban flores zinci, nihil album név alatt. A cinkszürke a cink tökéletlen oxidálódási terménye, többnyire alapfestékül használják, óvatosan kezelendő mivel oxigénfölvétel által néha önként meggyulad. — A könyvnyomdai festékek közt az ólomfehér és a cinkfehér is szerepel.

Ólomfehér. Az ólomfehér festék nem egyéb, mint ólomkarbonát. Mint ásvány található, nálunk Ruskicán, Rézbányán, Zalatán, Dognácskán, Selmecen, miután azonban nagy mennyiségben használják s a termeszetben előjövő nem mindig kellő tisztaságú, mesterségesen állítják elő és pedig többféleképpen. Az előállítású eljárások közül legrégibb a hollandi eljárás, mely szerint ecetet

tartalmazó, huszonöt centi magas, mázos agyagfazékba összegöngyölt ólomlapokat helyeznek, a tégléket ólomlapokkal befedik, s több százat így elkészítve, lóganajla rétegeze, halomba raknak; ezáltal az ólom átváltozik előbb ecetsavas ólommal, az erjedő gajából fejlődő szén-sav behatása alatt pedig szén-savas ólommal, az ez által szabaduló levő ecetsav pedig a változatlan ólomot átadja meg, s ez addig tart, míg az egész ólomlap szén-savas ólommal nem változott (az egész vegyfehérítéssel végbevégy négy hét alatt). Az át nem változott ólomlemezokről aztán a szén-savas ólomot lefejtik, s vagy így palásan vagy pedig iszapolva és formákba nyomva hozzák kereskedésbe. Német eljárás szerint az összehajtogatott ólomlapokat oly fűtött kamrákban függesztik fel, melyeknek talaján ecetsavval belocsolt cserhév van elhelyezve; ide szivattyúzzák a szén-oxidot, s ezáltal az ólomlemezeken képződött ólomacetát szén-savas ólommal alakul. Francia eljárás szerint pedig aljas ecetsavas ólomot csapnak ki szén-savval, az így képződő aljas ólomkarbonát azonban nem fed oly jól, mint a német vagy hollandi. Legnagyobb fedőerejű a Dale és Milner szerint előállított, melyet úgy készítenek, hogy négy rész igen finom szétőrzött ólomajtót 16 rész vízben oldott (egy rész) konyhasóval dörzsölnek össze fa malmokon (ezeket azonban nem szabad cserfából készíteni); körülbelül négy és fél óra múlva be van fejezve a vegyfehérítéssel, s a maró natronból s ólomkloridból álló keveréket aztán egy ólomedénybe tölítik, jól felkavarják s szén-savot vezetnek bele, mígcsak semleges nem lesz, sőt valamilyen tovább, mi felismerhető arról, hogy nyúlós, híg pép képződik, mely egy üvegedényben rázva, annak falát vékony jégvirághoz hasonló kéreggel vonja be (ha e réteg vastag, még szén-savval kell bevezetni). A jó ólomfehér szép fehér színű, földes külsejű, minden festék közt a legnagyobb fedőerejű; különösen a hollandi módon nyert alakban sokkal jobb, mint a franciák által előállított, csak az az egy nagy hibája e festéknek, hogy könnyen állt megbarnul. Különbözik nem mindig tiszta, gyakran keverik szulfáttal, gipszzel, krétával, agyaggal, ólom-szulfáttal, melyek közül a szulfáttal, gipszzel, agyaggal, ólom-szulfáttal felismerhetjük arról, hogy tiszta legyen-e, a krétával hamisitottnak salétrom-savas oldata pedig maró kálival vagy ammóniakkal s ammónium-oxaláttal fehér csapadékat ad. Kereskedésben találjuk rendszeren a *kremsi fehérét*, mely táblaalakú, s legfinomabb minőségű, de ezt nem mindig Kremsben állítják elő; s valamennyi, mely egyenlő minőségű ólomfehérből és szulfáttal áll s 1,5–2,0 kilogrammos kék papírosba takart süvegekben kerül kereskedésbe; ehhez hasonló a genovai is; s hamburgi már két rész szulfáttal s egy rész ólomfehér keveréke, a hollandi pedig sokszor három rész szulfáttal és egy rész ólomfehérből áll; legrosszabb a tiroli és a francia Thenard-féle. E festékek sárgás színű csekély kék festékkel (indigó) keverés által szokták eltüntetni; több kétfesték van a gyöngyfehérben. Régebben Anglia és Olaszország készített sok ólomfehéret, jelenleg csaknem minden államnak (kivéve Magyarországot) vannak gyárai. Az ólomfehér rendkívül mérges, ezért óvatosan kezelendő. Az ólomfehéret a nyomdási általában kremsi fehérnek nevezi, s főképpen a színes borítékpapírosokra való nyomtatáskor használja, még pedig leggyakrabban alapnyomatképpen. Az olcsóbb kremsi fehérben sok a pótlóanyag, s csökkenti a fedőképességet.

Cinn. A cinn nem tartozik a gyakran előforduló festék közé, vannak azonban egyes helyek, hol tömegesen található mint a cinnekő (Zinnstein), így Banka és Biliton szigetén (s ez rendkívül tisztasága által tűnik ki, Mulder vizsgálatai szerint 0000 idegen fémekkel álló tisztálanság van benne), hol kínaiak bányászta s többnyire Hollandián át hozzák forgalomba; ezenkívül található még Angliában Cornwallban, hol a legrégebb idő óta bányászta. Angliában azonban nem csak angol, hanem idegen ércet is olvasztanak ki, melyet különösen Peruból és Ausztráliából szállítanak, hol újabb időben rendkívül nagy cinnérclepet fedeztek fel Queenslandben. Cinkércet bányásznak még Szászországban az Érchegeységben, továbbá Csehországban; nálunk mint cinnekő található Vargason, rendkívül csekély mennyiségben. A cinnit kitértítik, kimosott, pörkölt érceinek lángkemencékben szén vagy antracitporral olvasztása által nyerik, s ismételt olvasztás által szabadítják meg az idegen fémektől, s nyers farudakkal kavarás által más tisztálanságoktól (raffinált cinn), s mint block-vagy pedig táblaalakú cinn hozzák kereskedésbe. A cinn egészen tiszta állapotban csaknem ezüstfehér színű, igen jól nyújtható (de keményebb mint az ólom), nyújthatóságát azonban igen gyakran idegen fémek akadályozzák, így a réz, antimón, bizmut; az ólom, vas, arzén pedig fényt csökkenti s színét változtatja meg. Tisztán azonban papírfehérre lemezzé (Stanniol Zinnfolie) hengerezhető; ha erősen hevítik: nyers törésű, ha nem oly forrón öntik, hiedgtörésű és bággyadt fényű. Törésén rendkívül szép jegecs, szíjjas és horgas, innen van, hogy hajlításnál recseg, ez mutatja tisztaságát is. Fajsúly 7,2–7,4; körülbelül 235 Celsius foknál olvad, olvadási fokához közel kalapáccsal szétmorzsolható, levegőn hevítve pedig sűrű színű porrá, cinkhamuvá változik; salétrom-sav cinnellegé oxidálja, más savak feloldják. A kereskedésbe jövő cinn között legtisztább a Hollandián át szállított banka-cinn; a német már sokkal tisztátalanabb. A szürkés színű,

szemcsés törésű cinnben rendszeren réz, ólom, antimón vagy vas van, míg ha nagyon kemény és fehér színű: arzén. Az ilyen cinn megolvastva és köre öntve, bággyadt fényű, az egészen tiszta ellenben gyönyörűen fénylő. Minden kereskedési cinn között legtisztább a banka-cinn (melyet 18–22 kilogrammos rudakban szállítanak); velem egyenlő jóságúnak tartják a billiton- és malakka-cinnt (mely utóbbi 0,45–0,90 kilogrammos darabokban kapható); az angol kevésbé tiszta (tartalmaz a blokk-cinn 9,3–5 százalék rezet, ólomot stb), legfinomabb belőle a szemcsés cinn, melyben csekély vas van; a közönséges blokk-cinn már tisztátalan. Ez utóbbival egyenlő minőségű, néha még csekélyebb értékű a német vagy szász cinn, mely vékony, összedorrott lapokban, 4,5–5,5 kilogrammos tömegekben szállítják. Az ausztriai cinnben egy tized százalék tiszta ólom van, a hannoveri edényöntvényben 6 rész cinn, a francia öntvényben pedig 82 rész cinn és 18 rész ólom. A cinnel tisztán használják edénykészítésre, cinnöcs előállítására s ezeket szövettfestésre. — A cinnnyomtatásban annyiban van jelentősége, hogy a betűöntvételnek nyolc-tíz százalékban része.

Cink. A cink mint fém nem található, de igenis vegyületei, melyek közül legfontosabb a cinkpát (valódi galmei, szén-savas cink), mely szürkés-, barnás- vagy vöröses-fehér színű, üveg-csaknem gyöngyházfényű. Fő lelőhelyei: Anglia, Franciaország, Spanyolország, Németalföldön Aachen, Németországban Iserlohn, Ausztriában Tarnowitz, nálunk a Branyiszko helység s állítólag Kápnikon, Rézbányán, Dognácsán, Rodnán, Nagyágón s Boicán fordul elő. Régebben a cínket csaknem egyedül a pörkölt cinkpátból állították elő (pörkölésnél széndioxid száll el belőle), de újabb időben feldolgozzák a cinkfénylet is (a pörkölésnél képződő kénidioxidot pedig kén-savgyártásra használják). Előállításuk pedig oly módon, hogy a pörkölt állapotú szarmazott oxidvegyület szénnel keverve hevítik (belga, sziléziai, angol eljárás) hogy a szén annak oxigénjét elvonja, a cink pedig elpárologjon, s e célra berendezett készülékekben felfogassák (de a kovasavas cínket, a vörös cinkércet és franklinitot is használják cink előállítására, különösen Amerikában). Úgy egyik, mint másik vegyületből előállítva, agyag- vagy agyaggal bélelt vasedényekben olvasztják meg és kockákban vagy lemezekben hozzák forgalomba. Az egészen tiszta cink kékesfehér színű, erős fényű, jegecs szerkezetű, közönséges hőmérséknel törékeny, 120–130 Celsius fok között vékony lemezzé hengerelhető, sodronnyá húzható; 200 Celsius foknál oly törékeny, hogy porrá zúzható; 380 Celsius foknál olvad, fehér izzásnál gőzzé változik s desztillálható. Levegőn, forrásig hevítve, fehér fénnel ég el (cinkoxidat), a vizet sav jelenlétében megbontja, felolvad; valamint káliumban is; melegen minden fém között a legerősebben tágul ki, de legerősebben hűződik össze is. Legtöbb cínket ad a kereskedelemnek Felső-Szilézia, Belgium, (régebben szállították Kínából és Kelet-Indiából); minden cink közt legtisztább a desztillált, de még ez is tartalmaz ólomot, szenet stb.; ha vegytiszta, arról ismerhető fel, hogy hígított kén-sav alig támadja meg, mihelyt azonban egy kevés platinkloridot adunk hozzá, rögtön megkezdődik a feloldás, mivel a platin a cinkből kiválik, s azzal galvanáncot képez. A cínket használják edények, fűrdőkádak, fedelek, öntött áruk előállítására, sárgarézgyártásra, vasbevonásra, gyógyászati és vegyészeti cikkek készítésére. — A cink használata a cinnnyomtatásban több irányú: kliséink java része cinkből való, hajóink talpa is jobbára cink. Régebben cinkből készítették a lénialkat meg a tágtókat is, de mert könnyen oxidálódtak, s a betűk oxidálódását is nagyban előmozdították: immár fölhasználták. Az oxidáció veszedelme ellenében úgy igyekszünk megvédeni a cinkkliséket, hogy valamely a levegőt kirekesztő anyaggal bevonjuk. Ilves anyagú főkémén a sellak, a spirituszban oldott celluloid meg az ehhez hasonlatos úgynevezett zaponlakk alkalmas. A fagyűt nem igen ajánlhatjuk, mert rendszerint savak vannak benne, amelyek pedig maguk is okozói lehetnek a cinkrozdásnak.

Lakmusz. Ez az a két festék, melyet némely zuzmónövényből (festőzuzmó, Rocella tinctoria, Lecanora parella s mások) nyernek, s melynek az a különös sajátsága, hogy oldatban szép ibolyakék színű; savtól pirosra változik, aljtól pedig ismét kék lesz. A festőzuzmó (Rocella tinctoria), mely a legjobb lakmuszt szolgáltatja, a Középtenger, a görög, Kanári- és az Azovi szigetek sziklás partjain, továbbá Angol-, Spanyol-, Francia- és Olaszország partjain található. A lakmusz nyerése végett a zuzmót megőrlik, megnedvesztik és alkálius anyagokkal, ú. m. hamuszálrral, mézzel és ammóniaktartalmú anyagokkal tisztáneművé keverik, s erjedni hagyják, míg azólmítin képződése által egyenletes kék színt vesz föl; ezután gipszet tesznek hozzá, megszáritják s apró kocka- vagy rúdacska-alakokra vágolva, kereskedésbe hozzák. A lakmuszgyártást majdnem kizárólag Hollandiában üzik. — A jó lakmusz szép kék színű, könnyű, vízben csakhamar megpuhul; forró vízben oldódik, s csekély üllédéket hagy maga után; a rosszabb minőségűeknél sok méz és gipsz rakódik le. Hogy a rosszabb minőségű lakmusz is kitűnő minőségűnek lássék, indigót is szoktak belekeverni. A lakmuszt a fehérneműek kékítésére, s a vegyészeten a savak és aljak felismerésére is használják. — A nyomdászatban már régebben is megpróbáltatták a festékekkel való használatával, de nem sok eredménnyel.

Ultramarin. E festéket régebben a természetben előforduló lazurkőből (lapis lazuli) állították elő, oly módon, hogy a tisztább darabokat hevítették s valami ragacsos, gyantás tömeggel összeolvastván, víz alatt gyúrták; a víz a legfinomabb részeket kionosta, ez a vízből leülepedett, összegyűjtett, s megszártva kerül a kereskedésbe, a gyantában maradó port pedig a gyanta feloldása után ultramarinhamu néven hozzák forgalomba. A vegyszerek azonban kiderítették, hogy az ultramarin agyagból, kovasavból, nátriumból és kénkőből áll, kísérletek lettek tehát előállítására, s Gmelinné és Guimetek egyidejűleg sikerült 1827-ben előtárolni az előállítás eljárását, úgy hogy jelenleg műton nagyban állítják elő anyagnak, glaubersónak és kénnek, vagy agyagnak, szódnának, kénnek és szénnek többszöri összeolvasztása által. Kezdetben zöld ultramarint nyerne, ez azonban lassankint megkékül; rendszeren finom porítva hozzák forgalomba, s minél finomabb, annál szebb, annál értékesebb, vízben oldhatlan, savak kénhidrogént fejlesztenek belőle; fehér, néha vöröses pormemű anyag marad hátra, s ez által felismerhető és megkülönböztethető a többi kék festékektől. Ezt az ultramarint nevezik kovaszegénynek, e fajta a fehér ultramarin is, mely rendszeren a zöld előtt képződik, kühüve azonban többnyire zöld színt ölt. A kovagazdag ultramarint több (kovasavat tartalmazó vagy) quarccal kevert anyagból állítják elő szódnával, kénnel és kolofoniummal hevítés által, anikor mindjárt kék ultramarint nyerne, a kész termény azonban kissé vöröses, de sokkal jobban ellenállta tímólatnak, míg az előbbi az jellemzi, hogy az által könnyen felbomlik. Jelenleg számos színváltozatban hozzák a kereskedésbe, s szép színénél és állandóságánál fogva a többi kék festékeket egészen hátréba soroztja. Használják víz- és olajfestékül, falszőnyeg készítésére, szövetfestésre, szövetnyomásra, stb. Előnyve az, hogy nem mérges. Rendszeren 5–18 kilogrammos csomagokban és 12–50 kilogrammos hordókban vagy ládákban szállítják.

Berlini kék. (Bleu de Prusse, Bleu de Milori.) A berlini kék tizes sötétkék színű, rézfényű, lapos, kagyló törésű. Rendszeren a vasélegsóknak vérlúgsókkal keverése által nyerik, s annál többre becsülik, minél szebb rézfényű. Finomabb fajta a párisi, acél-, milioriké, közöneegebbek a gipszszel, szőlypáttal, agyaggal, keményítővel kevert ásványkék festékek. Használják víz-, olajfestékül, szövetfestésre, a vele festett selymek színe azonban nem állandó, napfény által rendkívül könnyen fakul. Feloldva a mosásnál használják kék víz néven. Itt említethetjük még fel az antimoneket, melyet valamely antimonoldatnak vérlúgsóval-keverése által állítanak elő.

Umbrá. A kereskedésben kétféle festék található e néven, ú. m. a (török vagy) ciprusi és a kölni umbrá. Amaz zöldes-barna agyagvaszkó s Ciprus szigetén található, emez pedig Köln közelében fordul elő, nagy kiterjedt telepet képezve. A török umbrá bőr-, gesztenye-, vagy sötét-barna színű, alakatlan darabokban található a kereskedésben, hevíve feketés-barna lesz, azonban ritkán jó kereskedésbe. A kölni umbrát porrá törve, vízzel tépszálya gyúruva s alakítva, kockákban hozzák forgalomba; meggyujtva elég, fehéres hamut hagy hátra, miáltal az előbbiit megkülönböztető. Víz- és olajfestékül s hamuzsírral kezelve, barna karmin néven tusfestékül használják. A casseli barna szintén földes barnaszén hat színváltozatban fordul elő a kereskedésben. A vad, mangánbarna, ásványbiszter mangánóxidból álló, ritkán használható festőanyag. A bolusz vagy sienai föld sárgától vörösbarnáig menő színváltozatokban ismeretes, áll agyagból és kovasavból, mely csekély mennyiségű vasoxiddal és vízzel van keverve. Található Toscanában Sienánál, Sziliziában, Bajorországban s nálunk több helyen (Nád, Tokaj, Telkibánya, Nagyd, Betlér, Vöröspatak). Legjobb az arméniai bolusz és a sienai föld, mely utóbbi kiegészítve, mahagóni-barna néven ismeretes; használják a víz- és olajfestészetben.

Koromfekete. A koromfeketé gyantatartalmú fáknek elégetése s az elszálló koromnak e célra berendezett kamrákba vezetése által nyerik; ebből állítják elő a finomabb párolt kormot, hevítés által. A lámpakormot kőszénkátránynak, kátrányolajnak elégetése által készítik, könnynyomdafestékül és tusgyártásra használják. A kínai tuszt állítólag kámforkoromból, mások szerint a szeám-olajnak elégetése által nyerik. A spanyolfeketét parafahulladékokból, a szőlőteketét venyigéből, az olajfeketét lenolajból készítik.

Baritiféhr (permanens fehér.) A baritiféhr menoit báriumsulfát tömegesen található a természetben, nálunk Libetbányán, Ürvölgyén, Körmöc-, Selmec-, Gölnicbányán, Dobsinán, Kapnikon, Offenbányán stb.; a kereskedésbe jövőt azonban mesterségesen állítják elő, s ennek összetörött pora blanc fix néven ismeretes, szép fehér színű, többnyire kásás tömeget képez, s fedőörme megközelíti az ólomfehéret, különösen ha műton kénssavval kicsapás által állítják elő, a mikor rendkívül finom port képez s közönséges savakban tökéletesen oldhatatlan. Az ásványfehér vagy uféhr porított természetes súlypát. Úgy egyiket, mint másikat használják falszőnyegek festésére, miután olcsó s a velük készített szőnyegek jól simíthatók, valamint víz-, olaj- s papírosfestésre, kártya- és porcellánpapíros készítésére. — Permanens fehér elnevezéssel nyomdai festékképpen is szerepel.

Kékfa. A berzsenyának s campechefának (Haematoxylon campechianum) világos barna, ibolyaillatú fakeménye, amely mint festék kékfa, vérfá vagy berzsenyfa név alatt ismeretes a kereskedésben. A berzsenyfa két méter magasságra nő; hazája Közép-Amerika, különösen a Campeche-öböl környéke, de az Antillákon is nő. A törzs fehéres hársrészeit levagdosják, a fakeményét pedig egy méter hosszú és több centiméter vastag hasabokra hasogtatva szállítják Európába, hol azt a festők használatára meg-rászpólják. A reszeléket egy ideig nedvesen tartják, mi által színe jobban kifejlődik. Maga a fa oly nehéz, hogy a vízben elmerül.

Ha huzamosabb ideig fekszik, sötétbarnává lesz, de a világosságának kivéte meghalványul. Festőanyaga a hematoxilin, mely néha a hasadékokban jegeces alakban kiválva is található; sárgás s csakis a levegő, nedvesség s pácoldanyagok behatása folytán változik vörössé, ibolyaszínűvé, kékké vagy feketévé. Azért a fából különféle színek állíthatók elő. Kékfrakivonat van amerikai francia és német gyártmány. Kékfrá-tintát, krómtintát a kékfa főzetének kevés krómsavas káliummal vagy krómtimsóval való vegyítése s mézgával való sűrítése által nyerne.

Csülleng. A csülleng a festő csülleng (Isatis tinctoria L.) megszártott, megörlött s egy bizonyos fokig megerjedt leveleiből készül. Vagy gomolyokba formálva vagy porrá törve, s hordókba taposva hozzák a kereskedésbe. A festő csülleng a keresztesvirágú növények családjába tartozik; két évi növény, hazánkban számos helyen, de különösen Dél-Európában vadon fordul elő, de művelik is, mert levelei és szárai az indigóhoz hasonló sötét-kék színű festő anyagot tartalmaznak, mely bennük erjedés folytán fejlődik ki teljesen. De az olcsóbb és jobb valódi indigó a gyakorlati tőrről mindinkább leszorítja. Legjobbnak tartják a franciaországi és a türingiai csüllenget.

Buzér. E festőanyagot a pirosító buzér (Rubia tinctorum L.) tőkéjéből nyerik. A festőbuzér a növényországban egy külön rend (Rubiaceae) képviselője; hazája Dél-Európa és Ázsia, de hasznos volta miatt Görögországban, Dél-Franciaországban, Németországban és Magyarország déli megyéiben (Beckerek környékén) is termesztik. Fünemű növény; tőkái ujjvastagságúak, gumósak s vízszintes irányban terjednek el a föld alatt. Külsőleg barna kéreggel vannak borítva, belsejük sárgászöld. Vagy egészen vagy kergétől és rostjaitól megtisztítva, vagy pedig megörlöve hozzák a kereskedésbe. A lehullott gyökérostokat és egyéb a tisztogatásból származó hulladékokat önmagukban megörlik s mul vagy mulkrapp név alatt árulják. A buzértökét — vagy mint közönségesen nevezjük a buzérgyökeret — összel szedik, a földtől letisztogatják s hozzá való aszalón megszártítják, s azután megörlik. Az örlött buzér durva, sáfrány színű, erős és különös szagú, a nedvességet magába veszi, s azért többnyire állandóan nyirkos, poralakú tömeget képez. Levegő és a világosság behatása ellen jól meg kell védeni, azért hordókba tapossák; gondos kezelés mellett minősége javul bizonyos ideig, de hosszabb idő (öt-hat év) múlva ismét elromlik. A festőanyag cukorral vegyülve mint szintelen elegy fordul elő a tőke nedvében, s erjedés által felbomlatván, adja azt a festőanyagot, amelyet tiszta állapotban alizarinnak nevezünk, s amely egy hasonló festőanyaggal, a purpurinnal keverve találhatik a növény tőkéjében és gyökereiben. Az alizarint és purpurt 1879 óta mesterségesen és igen tökéletesen állítják elő antracénből, a gázkátrány egyik lepárlási termékéből, úgy hogy azóta a buzér használata teljesen csökkent. Legjobb és legtöbb festéket tartalmaz a levantei vagy török buzér; ezt Szíriában, Kis-Ázsiában, Görögországban és Ciprus szigetén termelik és örlik, azután bálókba vagy ládákban csomagolva alizari vagy lizari néven hozzák a kereskedésbe. Az európaiak közül legjobb az avignói vagy francia buzér (garance). Legjobb minőségűnek tartják azt, mely Avignon mocsáros vidékén termelt, miért is ennek palud (mocsárbuzér) nevet adtak. Egy évi fekvés után különösen jól használható. Egészen vagy örlöve is kapható, bármely üzletben.

A hollandiai buzér friss állapotban durva, zsíros tapintatú, kesernyés édes ízű por, színe sárga vagy barnássárga, levegőnedvességet szí magába s vörösbarnává lesz. Hordóban tartva sötétebb színt s átható szagot nyer. Darabossá s idővel oly kemény tömeggé válik, hogy csak kálcappal apítható szét; 1–3 évig tartható el. Az elzászi buzér pora világossárga vagy sötétbarna, levegő megvörösödik. Jóságának legnagyobb fokát két évi fekvés után éri el. Jelenleg már keveset termelnek.

A sziléziai vagy boroszloi buzér nem oly jó, mint az előbbiek. Az orosz buzért, mely a Káspi-tól nyugoti partján terem, igen jónak tartják. A megörlött buzért hamisítani szokták téglaporral, okkerrel, homokkal, mit iszapolász által lehet fölismerni, továbbá örlött finenyűkkel, minek felismerése vasvitról-oldattal eszközölhető, mi által a hamisított buzér oldata megfeketül. A buzér helyett gyakran használják kivonatát is. Az örlött buzér kénssavval kezelve adja a buzérszénat vagy garaint; egy súlyrészes garaint festőképessége körülbelül fölér négy súlyrészes buzér festőképességével.

A buzéranyagot a buzér erjedése által nyerjük, ha ahhoz kevés kénssavtartalmú vizet adunk. Az alkanna biborvörös festék, melyet a festő atracél (Anchusa tinctoria) gyökereiből állítanak elő. Főleg Magyarország szolgáltatta.

Jegyzőkönyvek s más hivatalos közlemények.

Tagsági forgalom 1908 szeptember havában.

Beléptek a Körbe: Geiszler János, Jambrik Gyula, Kohn Adolf (Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság), Löwy Pál, Löwy Sándor (Fiume), Bélády István, Torszán György (Nagyvárad), Révész Zsigmond, Neumann József (Wodianer), Anda Gyula, Diamant Ármán (Légrady), Richtscheid János, Birkner József, Weisz Dezső, Finszter József (Pátia), Weisz Mór III. (munkanélküli), Aichinger Gusztáv, Bárdy István, Hauptmannl zsák, Süssholz Zoltán (Maros-vásárhely), Tinusz Antal (Baja), Terelmes László (Máv.), Lődi Gyula, Ilk József (Egyetemi nyomda), Czech Henrik, Fantó József, Flock Mihály, Koháry Gyula, Nagy György, Rieperger Lajos (Győr), Heller Samu (Bruck és Társa), Huber Sándor (Stephanum), Deák Alajos (Bagó-nyomda), Brüller Miksa (A Nap), Gábos József (Székelyudvarhely), Forray Béla (Szekszárd), Spitzkopf Ferenc, Weisz Béla III. (Globus), Heksz Ármán (Schmidl), szakegyesületi helyi csoport (Brassó), Áron Ferenc, Hornyák Sándor, Kiss L. István, Pávay János, Vigh Károly (Ungvár), Schildkraut Izabella, Kovács Jenő, Rozmann S., Schwarz József, Molnár János, Nedelkó Koriolán, Retund Simon (Kolozsvár), Berkes Károly, Brusz Frigyes, Paukovits Ferenc (Sopron), Surányi Lajos (Kassa), Vass Samu (Globus), Kupán Lajos (Kézdivásárhely), Adler Zoltán, Leskóczy Ernő, Müller János (Pátia), Csuthy György, Panajot Tivadar (Székesfehérvár), Csengeri Jenő, Dani János, Fülöp Izidor, Németh Imre (Ungvár). — *Hátralék miatt törölendők*: Machó József, Khern Adolf (Győr), Ferenczffy Antal, Dobos János, Gábril György, Gromás Alajos, Indrikó Sándor, Kőhalmi Vilmos, Lefkovits Ármán, Reiner Béla, Szameth Adolf, Vidikán Péter (Arad), Dékány János (Klein), Kovács Gyula IV. (Kolozsvár), Fried Samu, Grossmann Henrik, Reiner Dezső (Miskolc), Vadnai Simon (Grafikai Intézet), Gerő István, Arany Zsigmond (Wodianer), Chilkó József (Fiume), Brogly Sándor, Rieperger Lajos (Esztergom), ifj. Demártsik Ferenc (Orosháza), Szilágyi Mihály (Gyula), Hmelár Károly (Hódmezővásárhely), Gaal Imre, Mojzes István, Polgár József, Pollák Róbert, Vadász György (Kassa), Szöllösi István (Nagybecskerek), Bokor József, Buresch Ferenc, Völfer József, Zsitvay Lajos (Sopron), Ekker Sándor, Pintér András (Szeged), Dolgos András, Koltay Ferenc, Pandur Béla, Stiffel Jenő, Maitz Ferenc (Szombathely), Szikovsky Miklós, Weintraub Ármán (Temesvár), Trencsényi helyi csoport, Csinscák Béla, Elekes Menyhért, Garsó István (Athenaeum), Farkas Pál (Bp. Hírlap), Harasztli Adolf (Baer és társa), Neuwald Mór (Neuwald), Spiridion N. Culu (Pop. Román), Neuhaus Vilmos (Kerületi), Fischei Artur, Fleischmann Izidor, Gyenes Sándor, Ujvári János (Globus), Lőcsey Lajos (Jókai), Jámber Gyula, Altmayer János, Horacsek Lajos, Koczaurek Rajmond, Marosi Kálmán, Kellner Sándor, Bikszegi Sándor, Jeszenszky Sándor, Pogány Béla, Trombitás László, Bon László, Fenyvesi József, Henter Gyula, Senger Ferenc, Schmitt Henrik, Kondor Joachim (Révai és Salamon), Fülöp István, Lehőczy Oszkár, Wiesner Sándor, Deutsch Ármán, Kein Károly, Heszler Jakab, Karai Károly, Sugár István, Janesits Ferenc, Bálint Aladár, Klachmányi János, Halász Dezső (ismeretlen tartózkodásúak). *A hó végén 11 tiszteletbeli, 1548 rendes, összesen 1559 tag.*

Tagsági járulékokban a múlt hóban befolyt:

a) Egyesektől (l. a 234. oldalon következő pénztári kimutatást): Tinusz Antal 2.40, Kongorác János 1.80, Veres Lajos 4.80, Kupán Lajos 1.80, Gábos József 1.80, Benkő László 7.20, Feleki László 1.20, Urbanovits László 1.80, Darab László 4.20, Szappanos József 1.80, Kallós Ödön 5.40, Jence György 1.20, Zubriczy Ferenc 1.20, Greiner Simon 1.20, Heller Samu 1.20, Hahn Mór 1.80, Klein Antal 3.—, Weisz Ármán 1.80, Steinherz Miklós 1.20, Klein Rudolf 0.60, Weisz Mór III. 0.60, Lusztig Márton 0.60, Steiner József 0.60, Dobos Géza 0.60, Szabó Károly 0.60, Sensenstein G. 0.60, Mónus Károly 0.60, Schmidt Antal 0.60, Lackenbach Artúr 0.60, Csaba Miklós 0.60, Goldmann Jenő 0.60, Sichermann Lajos 0.60, Breitrner Károly 0.60, Wilhelm Zsigmond 0.60, Héber Antal 0.60, Burghiem Károly 0.60, Quitt Manó 0.60, Ruzitska Ágoston 0.60, Kovács Gyula 0.60, Ruttkay L. 0.60, Farkas Lajos 0.60, Wolf Sándor 0.60, Krausz Gusztáv 0.60, összesen 61.20 korona.

b) A vidékekről (l. a 234. oldalon következő pénztári kimutatást): Makó 3.—, Fiume 9.60, Temesvár 22.20, Békéscsaba 3.60, Maros-vásárhely 9.—, Szekszárd 4.80, Győr 27.—, Szentgotthárd 6.—, Arad 16.80, Gyoma 3.60, Nagyvárad 10.20, Mezőtúr 1.80, Hódmező-vásárhely 4.20, Székesfehérvár 2.40, Brassó 3.60, Ungvár 6.—, Mohács 6.—, Besztercebánya 3.60, Kolozsvár 25.20, Sopron 11.40, Miskolc 13.20, Kecskémét 4.20, Nagybecskerek 14.40, Debrecen 34.80, Kassa 10.20, Szeged 12.—, Gyula 1.20, Eger 7.20, összesen 277.20 korona.

Választmányi ülés 1908 október hó 16-án.

Elnök: Tanay József.

Jelen vannak: Tanay József elnök, Pollák Simon I. alelnök, Bozsik István pénztáros, ifj. Aigner Antal I. titkár, Wanko Vilmos II. titkár, Sarlós Lajos ellenőr, Boros Dezső I. leltáros, Hollósy János II. leltáros, Fekete Béla, Goldberger Ármán, Novák Alajos, Prüner Arnold, Schornstein Jakab, Spitz Adolf és Stalla Márton választmányi tagok, továbbá Novák László, a Grafikai Szemle szerkesztője. Távolmaradásukat igazolták: Szeniczai Mihály II. alelnök, Busay Balázs és Morócz Jenő választmányi tagok.

Elnök felolvastatja a múlt ülés jegyzőkönyvét, mely észrevétel nélkül hitelesítették.

A mai ülés jegyzőkönyvének hitelesítésére Schornstein Jakab és Spitz Adolf tagtársak kérték fel.

Elnök bejelenti, hogy Augenthaler M. Miksa távolléte miatt a nemzetközi nyomtatvány-kiállítás tárgyában az előterjesztés a jövő ülésen fog megtörténi.

Elnök felolvassa egy térnek illetve utcának Gutenberg nevével történő elnevezése tárgyában a közmunkák tanácsához felterjesztett memorandum szövegét.

A havi ülések ügyében megbizta a választmány a tanműhely intéző-bizottságát, hogy azok megtarthatása végett dr. Czokó Elemér úrral érintkezésbe lépjen.

Pénztáros betervezett jelentése a tagsági forgalomról, valamint a pénztári kimutatás tudomásul szolgál.

Hollósy János II. leltáros felolvassa a könyvtári szabályzatot, mely pontonként tárgyalva, a választmány által elfogadtatik. Kinyomtatásával pénztáros bizatik meg.

Wanko Vilmos bemutatja a kolozsvári és szombathelyi csoportok leveleit, amelyekben nyomtatvány-kiállítás rendezését illetőleg szakfelolvasó kiküldetését kérelmezik. Elintézés végett áttették a tanműhely intéző-bizottságához.

Pénztáros felhatalmazást nyer, hogy a téli idény beálltával a képes folyóiratok megrendelése iránt intézkedjék.

A választmány november 1-én néhai Ács Mihály sírját megkoszorúzza, továbbá a síremlék betűinek újbóli aranyozásáról is gondoskodni fog.

Több tárgy nem lévén, ülés vége.

ifj. Aigner Antal, I. titkár.

Jegyzőkönyv

a Könyvnyomdászok Szakköre szakközlettségének 1908. évi október hó 16-án tartott üléséről.

Tárgy: a Grafikai Szemle szeptemberi számában közzétett mellékletek elbírálása. Jelen vannak: Pollák Simon elnöke alatt a szakközlettség tagjai határozatképes számban, a Grafikai Szemle szerkesztője részéről Novák László. A jegyzőkönyvet Wanko Vilmos II. titkár vezeti.

Elnök az ülést megnyitja. Napi rend előtt Spitz Adolf kéri a szerkesztő szaktársait, ténni lehetővé, hogy a mellékletek még megjelenésük előtt bíráltsanak el. Novák László felvilágosító szavai után a szakközlettség határozatképpen kimondja, hogy ezentúl a minden hó 20-ig beküldött mellékleteket megjelenés előtt bírálja el, hogy a döntés azokkal egyidejűleg megjelenhessék.

Elnök kéri a szakközlettséget, hogy a Grafikai Szemle szeptemberi számában megjelent három mellékletet bírálal alá vegye.

A szakközlettség tagjai a mellékletek tüzetes megtekintése után azokra a következők megjegyzéseket teszik:

I. A Grafikai Intézet R.-T. levélje. A levélfej alsó részén alkalmazott lénia-kombináció súlyossá teszi a nyomtatványt; a három, szögek túl erősek. Dicsérendő a sorok pedáns volta és az izléses színezés, jó nyomtatás.

II. Árjegyzék-boríték. Minden tekintetben izléses munka, bár túlsók a díszítése, amin talán úgy lehetett volna segíteni, hogy az alul alkalmazott íák helyett a negatív rózsadíz vezetettik le. Színezése és nyomása kifogástalan.

III. Marosvásárhelyi meghívó. Szokatlan, nehezen kezelhető alakú meghívó, túltömve kerettel, díszítéssel a munkán is különben meglátszik szedőjének jó igyekezete.

Határozat: A Könyvnyomdászok Szakköre szakközlettsége a szeptember hónapban kiadandó harminc-koronás díjat az árjegyzék címlapnak itéli oda. A címlap szedője Fekete Béla (Károlyi György nyomdája).

Ülés vége.

Wanko Vilmos.

Bevétel.

Pénztári kimutatás 1908 szeptember haváról.

Kiadás.

	K	f.	K	f.		K	f.	K	f.
Át hozat a múlt hóról			3293	83	Sopron-pozsonyi kiállításnak s föl- olvasásnak költségei	86	—		
10 drb hitelszöv. részjegy (à 10 kor.)			100	—	Jókai-nyomdának egy borítékért és két mellékletért	197	10		
Gutenberg-szobor-alap			786	22	Takarítás, világítás	9	98		
Ács-Mihály-alap			551	84	Esztergomi melléklet papirosa	13	—		
Soproni szakegyesület a kiállításért			24	—	Waldmann Ferenc papíros-számlája	69	37		
Szaktanfolyami értesítőkből			128	—	Károlyi-nyomdának két mellékletért	30	—		
					Aug. havi mellékletek pályadíja ..	30	—		
Tagsági járulékokban befolyt :					Gr. Sz. nyomdászamlájára előleg ..	700	—		
Államnyomda	7	80			Képes folyóiratok előfiz. negyedévre	15	—		
A Nap	1	80			Szaktanf. értesítő exped. kiadása ..	24	90		
Athenaeum	15	60			Adminisztrációs kiadások helyben és vidéken	13	05	1188	40
Bagó-nyomda	2	40							
Bercsényi-nyomda	3	—			Készpénz e hó végén			3062	63
Berkovits-nyomda	1	80			10 drb hitelszöv. részjegy à 10 kor.			100	—
Bienenstock-nyomda	—	—			Gutenberg-szobor-alap			786	22
Budapesti Hírlap	9	60			Ács-Mihály-alap			551	84
Buschmann Ferenc	6	60							
Egyetemi nyomda	6	60							
Egyesületi tisztviselők	8	40							
Engel és Ladányi	—	60							
Európa	—	—							
Fővárosi nyomda	3	—							
Franklin-Társulat	55	80							
Franklin-fiók	6	60							
Fried és Krakauer	2	40							
Galitzenstein	7	80							
Garai-nyomda	1	80							
Gelléri és Székely	5	40							
Globus	9	60							
Grafikai intézet	5	40							
Guttman-nyomda	1	20							
Hamburger és Birkholz	5	40							
Hedvig Imre	3	—							
Hedvig Sándor	1	20							
Hornvánszky	4	20							
Jókai-nyomda	1	80							
Károlyi György	7	20							
Kellner Ernő	4	80							
Kertész József	3	60							
Klein Vilmos	5	40							
Korvin Testvérek	3	60							
Légrády Testvérek	13	20							
Lengyel Lipót	—	60							
Löbl D. és Fia	2	40							
Löblovitz-nyomda	1	20							
Magyar Hírlap	5	40							
Markovits és Garai	2	40							
Márkus Samu	12	—							
Máv. menetjegynyomda	2	40							
Minerva	3	60							
Molnár Lapja	1	80							
Nádas és Rákos	1	80							
Otthon-nyomda	2	40							
Pallas	19	20							
Pannonia	—	—							
Pap és Schwartz	3	—							
Pátria	25	80							
Pénzüntézetli nyomda	6	—							
Pester Lloyd	—	—							
Pesti Könyvnyomda R.-T.	51	—							
Petőfi-nyomda	3	—							
Posner Károly Lajos és Fia	3	—							
Radó Izor	2	40							
Révai és Salamon	3	60							
Rigler J. E.	10	20							
Rothberger és Welsz	1	20							
Rózsa Kálmán és Neje	7	20							
Schmidl-nyomda	4	20							
Stephaneum	8	40							
Székesfővárosi Házi Nyomda	19	80							
Szent-László-nyomda	2	40							
Thalia-nyomda	3	60							
Világosság-nyomda	19	80							
Wodianer F. és Fiai	19	20							
Wojtitz-nyomda	1	20							
Vidékről (részletezése a megelőző oldalon)	277	20							
Egyesektől (részletezése a megelőző oldalon)	61	20	805	20				5689	09
			5689	09					

A Grafikai Szemle hirdetéseinek szabott árai:

a) Egész oldalnyi hirdetés:	egy évre	240.—	korona.
" " " "	fél évre	130.—	"
" " " "	negyed évre	70.—	"
" " " "	egyszeri közlés ..	30.—	"
b) Fél oldalnyi hirdetés:	egy évre	130.—	"
" " " "	fél évre	70.—	"
" " " "	negyed évre	40.—	"
" " " "	egyszeri közlés ..	20.—	"
c) Negyed oldalnyi hirdetés:	egy évre	70.—	"
" " " "	fél évre	40.—	"
" " " "	negyed évre	25.—	"
" " " "	egyszeri közlés ..	13.—	"
d) Nyolcad oldalnyi hirdetés:	egy évre	40.—	"
" " " "	fél évre	25.—	"
" " " "	negyed évre	15.—	"
" " " "	egyszeri közlés ..	8.—	"

Az apró hirdetéseknek az ára az első közléskor petit soronkint negyven fillér; minden további közlés ötven százalékkal olcsóbb.

A tag szórakozási alkalma körhelyiségünkben.

Körhelyiségünk a Gutenberg-Otthonban van (bejárat az épület bérkocsis-utcal részén). A helyiség nyitva van: vasárnaponként délelőtt 9 órától 1-ig, valamint minden kedden s csütörtökön este 8 órától 10-ig. Olvasó-terem, billiard, sakk, dominó, szaklapok és szépirodalmi folyóiratok állanak itt a tagok rendelkezésére.

Kondícióbeli változások pontos bejelentése.

A Szakkör t. tagjait kérjük, hogy kondíciójuknak esetleges megváltozását — tehát mind a belépést, mind pedig a kilépést is — haladéktalanul adják tudtul a Kör pénztárosának (lakik: Budapest VIII, Sándor-tér 4. szám alatt), mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető kiadványokat és meghívókat. Elég erre a célra egy egyszerű levelező-lap beküldése.

Fotografus kedvezménye tagjaink részére.

Erdélyi M. cs. és kir. udv. fényképész (Budapest IV, Semmelweis-utca 2. sz., a Kossuth-Lajos-utca sarkán) Szakkörünk tagjainak fényképek készíttetésekor a következő kedvezményt adja:

6 darab vízit-fénykép	6 korona,	12 darab 10 korona.
6 " kis makartkép	14 " "	12 " 24 " "
6 " kabinetkép	16 " "	12 " 26 " "
6 " makartkép	20 " "	12 " 36 " "

Megrendelés alkalmával az illető szakciónak a legutolsó hóról szóló nyugtával kell igazolnia, hogy tényleg tagja a Szakkörnek.

Az idényjegy használhatása házi estélyeken.

Figyelmeztetjük a házi estélyeinket látogató tagtársakat, hogy az idényjegyekkel csakis a tagok és a kíséretükben levő hölgyvendégek bocsáttatnak be. Az idényjegy másra át nem ruházható, s a vele való minden visszaélés az elvesztését vonja maga után.

A Könyvnyomdászok Szakköre pályázatai.

A Könyvnyomdászok Szakköre választmánya elhatározta, hogy a magyarországi könyvnyomatók fokozottabb szakbeli fejlődésére buzdítása végett pályázatot hirdet: I. az 1909-iki Évkönyv legjobbnak talált szakcikkére; II. ugyanez Évkönyv hirdetéseinek legjobbjaira; III. az Évkönyv mellékleteinek legjobbjaira; IV. a Grafikai Szemle egyes füzeteinek szedést mutató mellékleteire.

Általános föltételek: A pályázatok bármelyikében is csak a Könyvnyomdászok Szakkörének tagjai vehetnek részt. A pályabírószágot a Szakkör szakbizottsága esetről-esetre a maga kebeléből állítja össze, kívül álló szakértőket bevonásával. A pályamunkák tárgyára, alakjára stb. vonatkozó fölvilágosítások az Évkönyv szerkesztőjénél, Novák Lászlónál (Hold-utca 7) kaphatók.

Különleges föltételek: I. Az 1909-iki Évkönyvnek beküldött szakcikkek tekintetében: Ezen a pályázaton részt vesznek az 1909-éki Évkönyvben megjelenő összes dolgozatok, tárgyra és terjedelemtől való tekintet nélkül. Pályadíj 50 korona, beküldési határidő október 10-ike. Jelzés levél stb. efféle fölösleges.

II. Az Évkönyv hirdetései dolgában: Az 1909-iki Évkönyv hirdetései négy-négy oldalankint más-más nyomdában adatnak megadás és kinyomtatás végett. E négykolumnás hirdetés-csoportok legjobbjának szedője 30 korona, az ezt követőleg legjobbnak a szedője pedig 20 korona jutalomdíjat kap. A pályázatban való részvételt illető óhajok Bozsik István szakciónál jelentendők be.

III. Az Évkönyv mellékleteit illetőleg: Ennek a pályázatnak az lévén a célja, hogy Magyarország nyomdaiparának képességét mutathassuk be: részt vesz benne minden olyan beküldött melléklet, amelyben a szedési elem kellőképpen képviselve van. Pusztán rajzok beküldésével tehát nem lehet pályázni. A pályaműveknek már okvetlenül valamely célra kellett kinyomtatniok, s az Évkönyv számára egyszerűen továbbnyomtatniok. Ennek biztosítása okéért az ilyes mellékleteknél csak a papirosnak és a nyomtatásnak az árát térítjük meg. — Az első díj 50, a második 40, a harmadik 30 és a negyedik 20 korona. Az egyes mellékletekből kinyomtatás előtt a szerkesztőnek — a papiros, festék stb. esetleges kiutalványozása végett — levonat küldendő.

IV. A Grafikai Szemle mellékleteit illetőleg: E pályázat havonként megismétlődik 30—30 korona pályadíjjal, amely összeg minden körülmények közt kiadatik az illető hónapban megjelent mellékletek legjobbjának. A pályázatokon csak olyan munkák vehetnek részt, amelyekben a szedési elem is kellően képviselve van. Pusztán rajzok beküldésével tehát nem lehet pályázni. A pályaműveknek már okvetlenül valamely célra kellett kinyomtatniok, s a Grafikai Szemle számára egyszerűen továbbnyomtatniok. Ennek biztosítása okéért az ilyes mellékleteknél csak a papirosnak az árát térítjük meg. — Az egyes hónapokra eső pályázatokon mindazok a mellékletek vesznek részt, amelyek az illető hó 20-ikáig szerkesztőségünkhez beérkeztek, illetőleg a vidéken postára adtak. Később földadott mellékletek a következő hóra maradnak. Példányszám 1850. Korrekturának előzetes beküldése fölösleges, a papirosról szóló számla a kiadványhoz melléklendő. A pályaműveket a Szakkör szakbizottsága havonként bírálja el.

Szerkesztik Tanay József és Novák László. Kiadótulajdonos a Könyvnyomdászok Szakköre. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest V, Hold-utca 7. sz. (telefon 36—02). Nyomatott a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság nyomdájában, Sas és Bauer budapesti papírraktáros cégnek a papirosára. — Előfizetési ár: egész évre 4 korona, fél évre 2 korona. Egyes szám ára 40 fillér.

! Nagy díj !

KAST & EHINGER
G. m. b. H.

világhírű gyártmányal a st.-louisi világkiállításán a legmagasabb díjjal lettek kitüntetve. — Fiókgyárak: Berlinben, New-Yorkban és Chicagóban.

Képviselő Ausztria-Magyarors. részére:

Carminé Hugó
Budapesti, Bécs, Prága.

Háromszínyomatokat s más képreprodukciókat is

(főképp könyvnyomdaiakat) gyűjt és cserél
Kner Imre Gyomán.

Küldeményeket szép kollekciónal viszonz.

A modern ornamentikában és tervezésben teljesen jártas szakértés elvállalja stilszerű könyvdiszek, ugymint iniciálék, fejlécek, záródíszek készítését, teljesen modern fölfogásban. Készít ezenkívül mindenféle könyv-s árjegyzékbortítékat, elvállalja egész könyvek díszítését, valamint egyes lapok illuminálását. Címe megtudható a szerkesztőktől.

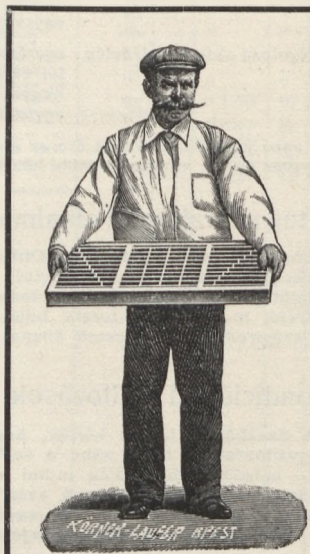
Megjelent és Bozsik István szakköri pénztárosnál (Budapest VIII, Sándor-tér 4. sz., vagy Vármegye-utca 11. sz. alatt) kapható:

**a Könyvnyomdászok Szakköre
továbbképző tanfolyamainak
1907-1908. évi értesítője.**

*Igen díszes kiállítású füzet 18 műmelléklettel;
ára szakköri tagoknak 1, nemtagoknak 2 kor.*

Schöntag Gyula könyvnyomdai szakasztalos VI, Váci-körút 51. sz.

Kizárólag könyvnyomdai s könyvkötészeti fa-szerelvények készítésével foglalkozik. Állandó raktára van kitűnő száraz anyagból készült szekrényekből és regálisokból. Kis antikva-szekrény ára 7 kor., nagy szekrényé 9 kor. Árjegyzék ingyen.

OTT H. ADOLF

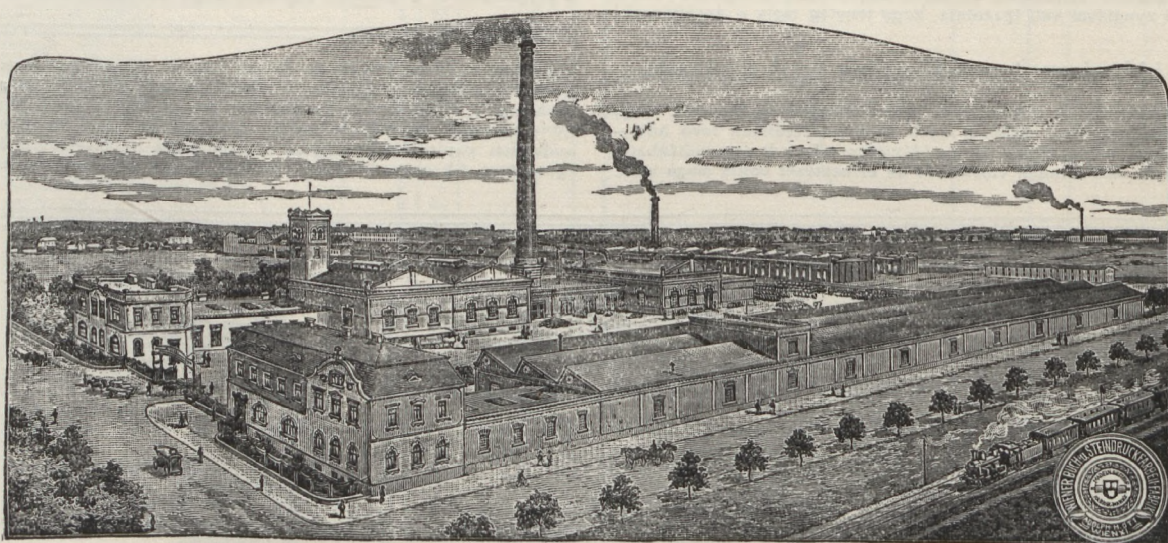
BÉCSI KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI FESTÉKGYÁR

WIEN, XI., FICKEYSTRASSE 13.

Magyarországi vezérképviselő és bizományi raktár
BALOG MIKSA ÉS TÁRSA

GRAFIKAI SZAKÜZLET,
BUDAPEST, VI. KERÜLET, KIRÁLY-UTCA 70.

Telefon: 80-23.

FEKETE ÉS SZÍNES KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI, FÉNY- ÉS BÁDOGNYOMDAI, VALAMINT KÖNYVKOTÓI ÉS UJSÁGFESTÉKEK, KENCÉK ÉS HENGERANYAGOK GYÁRA.

Távíratl cím: WIENERFARBEN.

Koblinger Gyula fotocinkográfiai műintézete.

Budapest VII, Csengery-utca 22. szám (telefon 14-61).

Készít mindennemű kliséket művekhez, folyóiratokhoz, árjegyzékekhez meg hirdetésekhez. Építészeti stb. terveket fotolitográfiailag sokszorosít. — Alapítás éve 1892.

Könyv- és kő- nyomdai festékgyár **Wüste F.**

Iroda és raktár: Budapest VI, Gyár-utca 62. szám.

Gyárt: könyv- meg kőnyomdák számára való színes, valamint réznyomáshoz szükséges minden fajtájú és színű festékeket. — Hengeranyag- és kence-gyár.

Telefon- szám 14—16. **Carmine Hugó** Telefon- szám 14—16.

gép- és szerszámgyára Budapest VI, Király-utca 26.

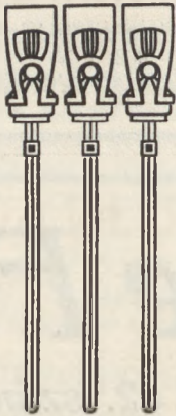
Alapított 1878-ban. Főüzlet és gyár: Wien VII, Burggasse 90. Alapított 1878-ban.

*A grafikai iparágak összes szükségleteinek raktára. Nyomdafestékek, kencék és hengeranyagok nagy raktára **Kast és Ehinger** G. m. b. H. stuttgarti és feuerbachi gyáraiból. *Fiókgyárak: Berlinben, New-Yorkban és Chicagóban. A párisi kiállításon grand prix-vel és két aranyéremmel, a st.-louisi kiállításon nagy díjjal lett kitüntetve.**

Képviseletek: KÖNIG ÉS BAUER, Würzburg; HUGO KOCH, AUGUST FOMM és K. GEBLER, Lipcse; GEORGE MANN & CO, London, litográfiai rotációs gépek gyára.

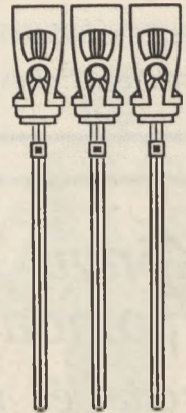
LEGRÉGIBB GYORSSAJTÓGYÁR A BIRODALOMBAN.

Magyar gyorsajtógyár

**Kaiser Lajos és Kaiser Károly
Budapest VIII, József-utca 56. sz.**

Egyszerű gyorsajtók vasuti szerkezettel, 2 és 4 hengerrel. Egyszerű gyorsajtók körbenforgással, 2 és 4 hengerrel. Kromo- és autotípiagépek front-kirakóval vagy a nélkül. Rotációs kétszín-nyomó gépek. Gyorsan futó "Rapid". Meglepő munkaképesség: óránként 1800 pld. minden megerőltetés nélkül. A legtökéletesebb festékdörzsölés. Erős és szilárd szerkezet. Könnyű és pontos járás. Maszatolás kizárva.

Mindenki, mielőtt gépet venne, saját érdekében kérjen ajánlatot!

Telefon 54-48.

Check-conto 9164.

Kurzweil János és Társa

egy-
sítve: **Berger & Wirth lipcsei festékgyárosokkal.**

Első magyar könyv- és könyomdai festék- és hengeranyag-gyár.

**Gyártelep: Budapest IX,
Márton-utca 19. sz. alatt.**

Telefon 56-64.

**Városi iroda: Budapest V,
Aulich-utca 7. sz. alatt.**

Telefon 76-44.

Ujság-, mű-, illusztráció-, díszmű- és mindenféle színes festékek, kencék, bronzok a grafikai iparágak részére. Hengeröntő műhely lapos és körforgó gépekhez. Olcsóbb és jobb a házi öntésnél. Patent, Victoria és Bianca hengeranyag kockázott és sima táblákban. Szedővasak igazítható feszítővel, szabadalmazott saját találmány, 47.004. és 53.406. sz. osztr.-magy. szabadalom. Számos helyen kitüntetve.

Fiókgyárak: Berlin, Barmen, Florenc, London, New-York, Páris, Szentpétervár.

Megjelent

és a Grafikai Szemle kiadóhivatalában (Budapest V, Hold-utca 7. sz.), valamint Bozsik J. szakköri pénztárosnál (Budapest, Sándor tér 4. vagy Vármegye-utca 11. szám, Franklin-fiók) kapható:

A Könyvnyomdászok Szakköre 1905–1906-iki szaktanfolyamainak értesítője. ◊

Szerkesztették: Tanay József és Novák László.

220 oldal, sok szedés- és egyéb példával. A szakjukban fejlődni óhajtó szaktársak nélkülözhetetlen kézi könyve. Rövid és azért tömör összefoglalásban ismerteti a szaktanfolyamokon előadott tanítási anyagot.

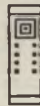
Ára 1 korona. Vidékre 1 korona 10 fillér.

BERTHOLD H., BERLIN SW

RÉZLÉNIAGYÁR ÉS BETŰÖNTŐDE RÉSZV.-TÁRS.

Fiókok: Wien, Szt. Pétervár, Moszkva és Bauer & Co., Stuttgart

Nagy választék különféle körzet és betűujdonságokból, rézléniákból, vignettákból és a t. ◊ Legnagyobb választék orosz betűkből. ◊ Teljes nyomdai berendezések gépekkel és segédeszközökkel. ◊ Szolid kivitel.

Vezérképviselők:

Pusztafi R. és társa, Budapest V, Lipótkörút 17

a kik mintákkal és ajánlatokkal szolgálnak.

Baer Ottó festékgyárai.

Telefon:
93—29.

A grafikai iparágakhoz szükséges összes
□ fekete és színes festékek gyártása. □

Telefon:
93—29.

Különlegesség: a „VORAN” kő- és könyvnyomdai fekete festék; eddig felülmulhatatlanul gyorsan szárad.

Grafikai osztály:
A kő- és könyvnyomdai szakmához szükséges összes kellékek raktára.

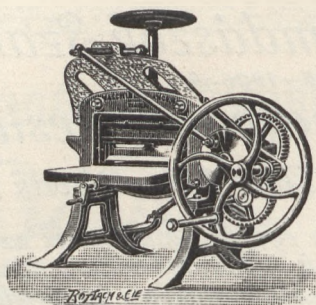
Vezérképviselője és nagy raktára
a „Chromo” altenburgi papírgyárnak,
J. Friedrich Daechsler langenaltenheimi kőbányájának,
Hutter és Schrantz nemezgyárának.

Hengeranyaggyár és hengeröntő-
műhely.

Litográfiai kövek.

Kőrforgógép-nemez, könyvnyomdai gépekhez való alátét-nemezek, stereo-
□ tipiai matrica-nemezek. □

Budapesti gyártelep: VII. ker., Gizella-ut 53. szám.

Josef Anger & Söhne

Gépgyár és
vasöntöde

Wien-Hernals, Hauptstr. 122.

Szállít legújabb és legjobb szerkezetű gépeket könyv- és könyomdák, papiros-gyárak, üzleti könyveket készítő gyárak, könyvkötők, dobozgyártók számára, a legolcsóbban s a legkedvezőbb fizetési feltételekkel.

— MAGYARORSZÁGI KÉPVISELŐJE: —
Sillberer A., Budapest, Dob-u. 53.

KÖNIG és BAYER

— fotocinkográfiai műintézete —

Budapest VII, Kazinczy-u. 32.

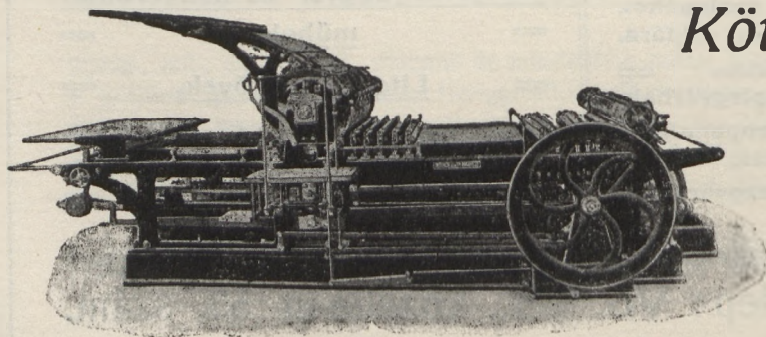
KLISÉK mindennemű képes nyomtatványokhoz a legjobb kiállításban.

AUTOTÍPIA. ≡ KROMOTÍPIA.
≡ FOTOTÍPIA. ≡ FOTOLITO. ≡

— Házonkluóli felvételek. —

WÖRNER J. ÉS TÁRSA

GÉPGYÁRA BUDAPESTEN

Könyvnyomdai gyorsajtók vasuti rendszerű menettel. Könyvnyomdai gyorsajtók két- és négy pályás görgőjárattal. Kromotípiai gyorsajtók rövidített ívkivezetéssel, a gyűrűs kirakódob segítségével. Kétfordulatú gyorsajtók elől kirakóval. Könyomdai gyorsajtók görgőpályával. Könyomdai kéziasajtók.

— — Könyvkötő-gépek. — —

Körforgó nyomó- gépek

ujság- és illusztrációnyomásra, meghatározott és változtatható ív nagyság számára.

Magyar Nyomdászok Évkönyve 1908. évre.

Huszonharmadik évfolyam.

Szerkesztette: **Novák László.**

Kiadja a Könyvnyomdászok Szakköre Budapesten.

Terjedelme több mint tizenegy ív, mellékleteinek száma nyolcvan. Kiállítás és tartalom dolgában fölülmúlja az összes korábbi köteteket. Ára 3 kor., postán küldve 3.76 kor.

Megrendelhető — amíg a csekély készlet tart — **Bozsik István** szakköri pénztárosnál **Budapesten, VIII, Sándor-tér 4. szám.**

Bozsik István szakköri pénztárosnál (VIII, Sándor-tér 4, Gutenberg-Otthon) kapható:

**A magyar állam
nyomdászattörténeti térképe.**

Tervezte és magyarázó szöveggel ellátta: **Firtinger Károly.** — Ára 60, postán küldve 70 fillér. Évkönyv-vásárlók fél áron kapják.

REPRODUKÁLÓ MŰINTÉZET

WESZELY LIPÓT ÉS TÁRSA

KLISÉK

BUDAPEST
V. Dorottya-utca 11.

AUTOTIPIA · FOTOTIPIA
KROMOTIPIA · FOTOLITO
MINDENNEMŰ RAJZOKAT

A LEGJOBB KIVITELBEN.

BEIT & CO
HAMBURG
DRUCKFARBEN
FABRIKEN

Főraktár és iroda:
MÜLLER TESTVÉREK, Budapest V, Súlyom-utca 13.

Ne vásároljon semmiféle vágógépet !!

mielőtt erről szóló árjegyzéket nem hozatott **Krause Károly** lipcsei gyárából, vagy ennek képviselőjétől: **Kaufmann Gyulától**, Budapest, VII. ker., Kertész-utca 37. szám alatt.

Bélyegző-metszés.
Mechanikai műhely.
Galvanoplasztika.

Ólomzár-gyártás.
Tömöntöde.
Rézlénia-gyártás.

Első magy. betűöntöde

☐ részvény-társaság ☐

Budapest VI, Desseffy-utca 32. sz.

Telefonszám 23—70.

Dús raktárt tart folytonosan magyar, német,
tót, horvát, szerb, román és bolgár ékezetű

könyv- és címbetűkből,

körzetekből, rézléniákból és kizárásokból,
továbbá a legkülönbélebb ékítményekből és
egyéb nyomdai felszerelvényekből. Egész
nyomdai berendezések jutányos árban és

☐ gyorsan foganosíttatnak. ☐

UJDONSÁG!

UJDONSÁG!

Egyetemes tabella-alapzat

Czettel és Bendtner szabadalma.

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT
A GRAFIKAI IPAR-
ÁGAK SZÁMÁRA

XI. SZÁM
1:9:0:8
NOVEMBER
XVIII: ÉV:
FOLYAM

SZERKESZTIK
TANAY
JÓZSEF
NOVÁK
LÁSZLÓ

MAGYARORSZÁGI KÖNYVNYOMDÁSOK ÉS BETÜNTŐK

☐ SZAKEGYESÜLETÉNEK ☐

SZOMBATHELYI CSOPORTJA

Szombathely, 190

SZEDTE: PROPPER JENŐ,
NYOMTA: FORTNER LAJOS.

A „GRAFIKAI SZEMLE” MELLÉKLETE

NYOMTATTA A „VASVÁRMEGYE”
NYOMDAVÁLLALAT SZOMBATHELY.

LACSNY JÓZSEF

FÉNYEZŐ ÉS MÁZOLÓ

KOMÁROMBAN

MINDEN E SZAKMÁBA VÁGÓ
MUNKÁK GYORSAN, PONTOSAN
ÉS OLCSÓ ÁRON KÉSZÍTETNEK

MŰHELY: FAZEKAS-UTCA 26. SZ.

WALBACHER TÖMÖNTŐDE BUDAPESTEN

CT

WY

Van szerencsém tisztelettel értesíteni, hogy 1908. évi november hó 1-én Budapesten, VII., Thököly-ut 28. sz. (Garay-bazár) alatt

tömöntődei és galvanizáló-műhelyt nyitottam. — Midőn ezt becses tudomására adom, bátor vagyok megjegyezni, hogy műhelyemet a mai modern kor igényeinek megfelelőleg rendeztem be s bármiféle munkát pontos, izléses és jutányos áron szállítok. Maradtam kiváló tisztelettel

WALBACHER JÁNOS

TÖMÖNTVÉNYEK ÉS GALVÁNÓLEMEZEK ÁRJEGYZÉKE

Öntvények lemezekben:

1-től 5 cm.-ig	—25 kor.
6-tól 10 "	—28 kor.
11-től 20 "	—37 kor.
21-től 30 "	—46 kor.
31-től 40 "	—55 kor.
41-től 50 "	—64 kor.
51-től 60 "	—72 kor.
61-től 70 "	—82 kor.
71-től 80 "	—90 kor.
81-től 90 "	1.00 kor.
91-től 100 "	1.05 kor.
101-től fejj.	cm.-kint 1 fill.

Galvánók lemezekint:

1-től 5 cm.-ig	—70 kor.
6-tól 10 "	—72 kor.
11-től 20 "	—86 kor.
21-től 30 "	1.10 kor.
31-től 40 "	1.20 kor.
41-től 50 "	1.34 kor.
51-től 60 "	1.46 kor.
61-től 70 "	1.65 kor.
71-től 80 "	1.90 kor.
81-től 90 "	2.10 kor.
19-től 100 "	2.30 kor.
101-től fejj.	cm.-kint 3 fill.

Öntvények fára szegezve 25 százalékkal drágábbak. Ólom-lábra kilónkint 90 fillér. ☞ Aláírások (impressum) 70 fillértől 1 korona 20 fillérig. Regények és művek matricálása ivenkint 4 K.-tól 8 K.-ig Alaplemezeket, sima vagy mintázottakat a legolcsóbban számítom. Fazettasarkok és oldalak darabja 30 fillér. ☞ Használt betűanyagot úrpótlók átontására elvállalok. Úrpótlók 1—4 cicerő szélességig, 8—24 cicerő hosszúságig kg.-kint 1.50 K; 6—8 cicerő szélességig, 8—40 cicerő hosszúságig kg.-kint 1.40 K.

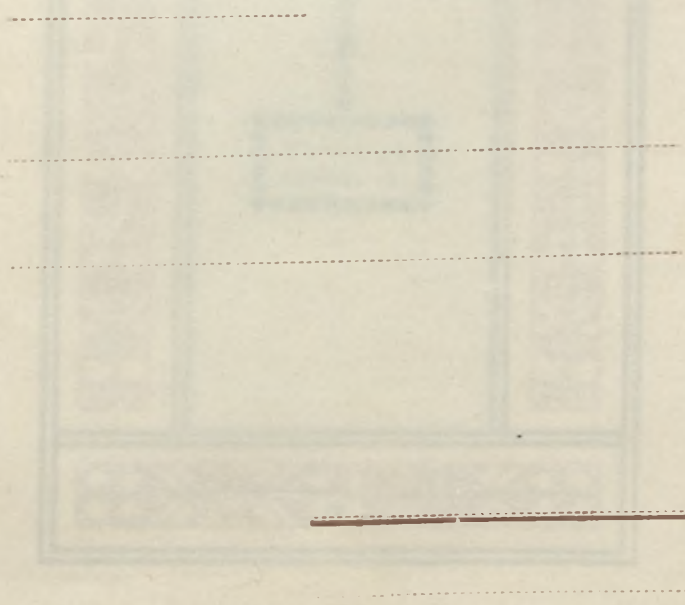
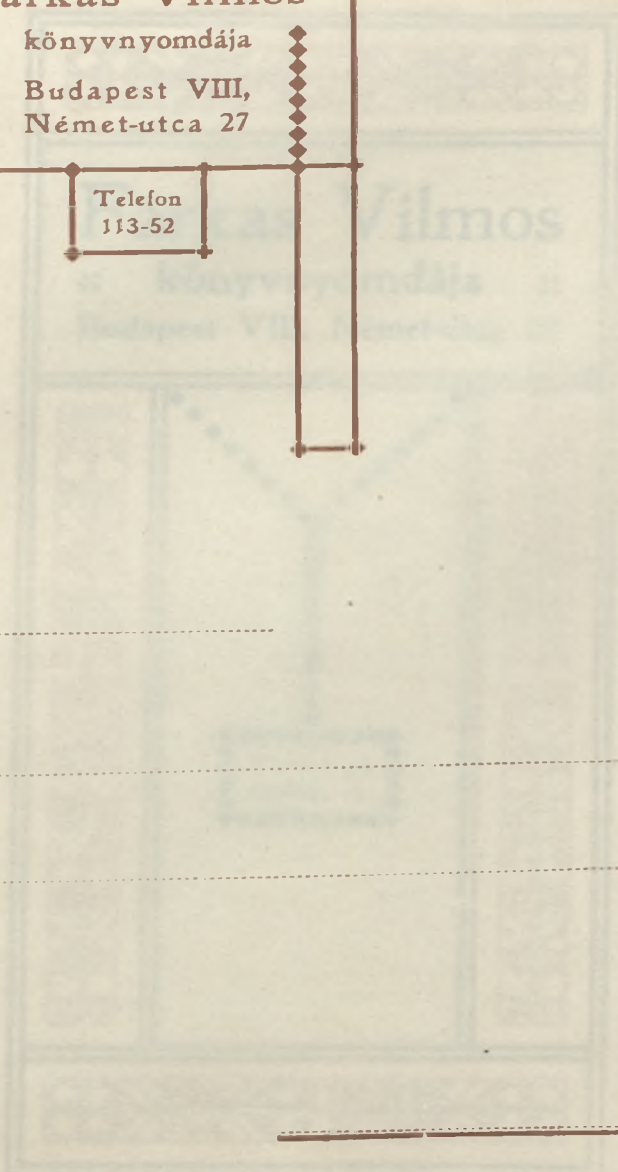
Regények és művek öntése ivenkint 4 kor.-tól 8 kor.-ig. Hirdetéseket és kliséket napilapokhoz vagy szétküldésre különféle vastagságú lemezekben szállítok. ☞ Leöntött matricát 30f.-től 2 K.-ig kiadom

Farkas Vilmos

könyvnyomdája

Budapest VIII,
Német-utca 27

Telefon
113-52

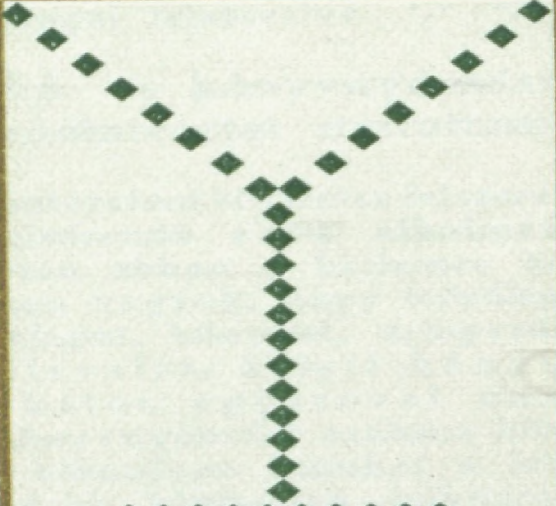

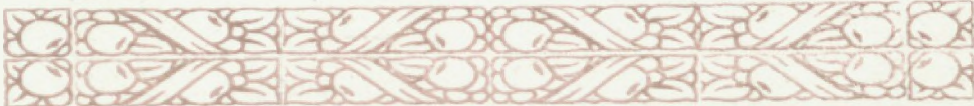
Farkas Vilmos

:: könyvnyomdája ::

Budapest VIII, Német-utca 27

Telefon
113-52. sz.

T. c. Tisztelettel van szerencsém értesíteni, hogy Budapest, Német-u. 27. sz. házban

Farkas Vilmos cég alatt

ujjonnan berendezve, modern anyaggal felszerelve ∴ ∴ ∴

kő- és könyvnyomdai műintézetet nyitottam

Műintézetem tökéletes felszerelése és elsőrendű erők alkalmazása folytán abban a kellemes helyzetben vagyok, hogy folyóiratot, szaklapot, könyvet, árjegyzéket, körlevelet, üzleti könyvet, plakátot, egyszóval minden a könyvnyomdai szakma körébe eső bármilyen munkát a lehető legjobb kivitelben lelkiismeretesen és olcsón szállítok ∴ ∴ ∴

Amennyiben t. Cimednek könyvnyomdai munkára szüksége leend, mély tisztelettel kérem, hogy annak elkészítésével megbízni, vagy árajánlat tételére felhívni szíveskedjen. Szíves megbízásait illetve árajánlatra való felhívását kéri kiváló tisztelettel ∴ Farkas Vilmos

MINDENMŰ
NYOMTATVA-
NYOK IZLÉSES
ÉS STILSZERŰ
KIVITELBEN

Költségvetéseket és
vázlatokat szívesen
készítünk díjtalanul

Budapest, a postabélyeg kelte.

Mélyen tisztelt gyógyszerész úr!

Midőn a nyomdánkban készült s a napokban már széjjelküldött **Thallmayer és Seitz** gyógyárú- és vegyi termékek nagykereskedésének (Budapest, Zrínyi-u.3) üzleti értesítőjére felhívjuk szíves figyelmét, egyúttal bátorkodunk b. tudomására adni, hogy könyvnyomdánk bárminő **gyógyszerészi nyomtatvány** előállítására különösen ajánlható, mivel már éveken át számos fővárosi és vidéki gyógyszerértulajdonos úrnak bírjuk b. megrendeléseit. Kérjük a mélyen tisztelt gyógyszerész urat, hogy könyvnyomdánkat b. megrendeléseivel megtisztelni szíveskedjék s szakszerű, izléses és pontos kivitelről biztosítva, maradunk kiváló tisztelettel

SZENT-LÁSZLÓ KÖNYVNYOMDA
Telefon 55-81 Budapest, VIII., Röck Szilárd-utca 28.

Viktoria mattfesték 943 sz.

BERGER & WIRTH, Lipcsei festégyárak
BUDAPEST, IX. Márton-utca 19 sz.

Gyárak: Berlin, Barmen, Florenz, London
New-York, Páris, Szentpétervár

